

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

František Soušek

Kriminalita mladistvých – vliv výchovy a vzdělání

Olomouc 2015

Vedoucí práce: JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.,

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a použil jen literaturu a prameny uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci dne 12. 4. 2015

František Soušek

Děkuji JUDr. Zdence Novákové, Ph.D., za cenné připomínky a odborné vedení bakalářské práce.

Obsah

Obsah.....	3
Úvod do bakalářské práce	6
Teoretická část	7
1. Vysvětlení základních pojmů	7
2. Výchova	11
2.1. Pojem výchovy.....	11
2.2. Období ve vývoji člověka	12
2.2.1. Období prenatální a perinatální	12
2.2.2. Kojenecké období.....	13
2.2.3. Batole	14
2.2.4. Období předškolního věku	14
2.2.5. Školní věk.....	14
2.3. Podmínky výchovy	15
2.3.1. Vnější podmínky výchovy	15
2.3.2. Vnitřní podmínky výchovy	15
2.4. Cíle výchovy	16
2.5. Potřeby dítěte.....	16
2.5.1. Dle A. Maslowa.....	16
2.5.2. Podle Matějčka a Langmeiera	17
2.6. Vliv prostředí	17
2.6.1. Vrstevnická skupina.....	17
2.6.2. Rodina.....	18
2.6.3. Vliv učitele	20
2.6.4. Socializace	20
2.6.5. Sociální prostředí.....	20
3. Kriminalita	22
3.1. Pojem kriminality.....	22
3.2. Trestný čin.	22
3.2.1. Zavinění	23

3.2.2. Okolnosti vylučující protiprávnost trestného činu	23
3.3. Trestní sankce	24
3.3.1. Druhy trestů	24
3.3.2. Druhy trestních opatření	25
3.4. Prevence kriminality	26
3.4.1. Vymezení pojmů	26
3.4.2. Dělení kriminální prevence dle obsahového zaměření	26
3.4.3. Dělení kriminální prevence podle adresátů preventivních aktivit	27
3.5. Statistika	27
3.6. Kriminogenetické teorie	28
3.5.1. Biologické kriminogenetické teorie	28
3.5.2. Psychologické kriminogenetické teorie	29
3.5.3. Sociologické kriminogenetické teorie	30
3.5.4. Multifaktorové kriminogenní teorie	30
4. Kriminalita mládeže	31
4.1. Vymezení pojmů	31
4.2. Odpovědnost mladistvého	33
4.3. Opatření ukládaná mladistvému	33
4.3.1. Výchovná opatření	34
4.3.2. Ochranná opatření	35
4.3.3. Trestní opatření	36
4.4. Práva mladistvého	36
5. Kriminalita mládeže v České republice v datech	38
6. Výzkumná část	42
6.1. Cíl výzkumu	42
6.2. Výzkumné otázky	42
6.3. Výzkumný soubor	42
6.3.1. Případová studie č. 1	42
6.3.2. Případová ilustrace č. 2	46
6.3.3. Případová studie č. 3	48
6.4. Výběr výzkumného vzorku	50
6.5. Použité metody	50

6.6. Shrnutí výsledků k výzkumné části	50
7. Celkové shrnutí.....	54
Použitá literatura a zdroje:.....	55

Úvod do bakalářské práce

V bakalářské práci se věnuji kriminalitě mladistvých, jejich výchově a vlivu výchovy na kriminalitu. Práce je do značné míry teoretická. Přesto obsahuje data týkající se kriminality mládeže. Zde je možné porovnat, zda dochází k nárůstu či poklesu kriminality a tuto skutečnost je možné vnímat s ohledem na vývoj společnosti, posun k demokratickým hodnotám a celkovou změnu chování ve společnosti. Změna společenských poměrů se zcela jistě promítá do výchovy. Už jen tou skutečností, kdy za minulého režimu se děti a mládež setkávali s výchovou v rodině, ve škole, ale také při běžném životě na vesnici i ve městech. Mládež, která se dopouštěla nevhodného chování, byla upozorněna, popř. napomenuta dospělými obyvateli, kteří se zdržovali poblíž místa, kde došlo k nevhodnému chování. Mladý člověk měl potom respekt před dospělou osobou a věděl, že jeho nevhodné chování nezůstane bez povšimnutí. V dnešní době však velmi mnoho dospělých přehlíží nevhodné chování mládeže. Důvodů může být hned několik. Lidé mají dost svých starostí a nechtějí se zatěžovat jinými věcmi. Jedním z hlavních důvodů je však ta skutečnost, že veškeré aktivity dospělé populace vedoucí ke snaze napravit mládež, bývají potrestány. A to nejen hrubým jednáním mládeže, která byla napomenuta, ale mnohdy také rodiči této mládeže, kteří aniž by zjistili skutečný stav věci, rozhodnou se dát najevo, že dítě si vychovávají sami. Poté dochází ke konfliktům, někdy nejen verbálním, ale dokonce i k fyzickému napadení. Zde je třeba si uvědomit, že jedinec, kterého se rodič takto zastane, okamžitě nabývá většího sebevědomí, nebere nevhodné chování jako něco špatného, ale spíše dává najevo, že on si to může dovolit.

Chování mládeže je odrazem chování v rodině a ve společnosti. Pokud naznáme, že mládež se chová převážně nevhodným způsobem, je třeba se zamyslet, zda není ve společnosti třeba změna a je nutné začít hledat směr, kterým by se společnost měla ubírat. Je však třeba si uvědomit, že vždy bude docházet k delikventnímu jednání lidí a to jak dospělé populace, tak i mladistvých. Výchovou však můžeme docílit toho, že delikventní jednání bude omezeno a bude z chování lidí postupně vytlačováno.

Při hledání a porovnávání aspektů působících na chování mládeže nesmíme přehlížet působení vrstevnické skupiny. Tato není v chování mládeže nijak zanedbatelným vlivem, ale je silným faktorem, který působí na všechny členy vrstevnické skupiny.

Teoretická část

1. Vysvětlení základních pojmů

Problémem kriminality, ať všech pachatelů, nebo pouze skupiny mladistvých se zabývá široké spektrum vědních disciplín. Pokud spojíme kriminalitu mladistvých se vzděláním a výchovou, můžeme říci, že do této problematiky zasahují vědy jako kriminologie, sociologie, psychologie, pedagogika a další vědy, které zkoumají člověka, jeho chování, jednání, vlivy okolí a další. Problému kriminality se samozřejmě věnuje mnoho státních i nestátních organizací a úřadů. Zde je možné uvést orgány police, soudy, odbory sociální péče, školská zařízení, různé zájmové spolky, apod.

Pro začátek je možné si vyjasnit, co je vlastně kriminalitou mládeže, co jí předchází a jak se k ní postavit. Ještě před vyjasněním těchto otázek bych oddělil jednání, které je pro společnost nemorální, je společensky nežádoucím, ovšem nemusí být činem trestným. Zde záleží na tom, zda jednáním dochází k porušení jiných norem než zákonů dané společnosti. Jedná se o sociálně patologické jevy.

Mezi sociálně patologické jevy můžeme zařadit např. různé typy závislostí, workoholismus, lhaní, náboženský fanatismus, a další. Tyto však nemůžeme zařadit do skupiny kriminality, z důvodu, že nejsou podle platných právních předpisů trestné. Proto tyto jevy zařadíme do skupiny zvané delikvence. Mezi sociálně patologické jevy zařadíme také divácké násilí, šikanu, týrání a zneužívání jiných osob, sexuální aberace a další delikventní jednání, které již však podle právních norem České republiky je trestným činem. Tyto činy již řadíme do skupiny zvané kriminalita.

Jak již bylo uvedeno, sociálně patologické jednání je porušení určitých, daných norem. Jde o jednání odchylné od normálního chování většinové společnosti. Co je však normalita, kdo ji určuje? Normy chování se vytváří historickým vývojem společnosti. Sociálně patologické, neboli deviantní jednání se určuje také v závislosti na čase a prostoru. Je třeba si uvědomit, že jednání, které je v naší společnosti deviantní, může být v jiné společnosti naprosto morální a v souladu s normami té které společnosti. Také jednání, které je ve společnosti pokládáno za deviantní, může být v historickém vývoji v budoucnu pokládáno za normalitu a běžné, nebo společností přijímané chování. Sociálně deviantní chování se týká

jedince, může se však týkat celých skupin a jejich subkultur. Problémem je pak otázka, od jakých norem se chování odlišuje (od zvyků, obyčejů atd. či od zákonných norem, do jaké míry (dnes a denně normy překračujeme – například na přechodu pro chodce často hodně lidí chodí na červenou.), jaké jsou pak sankce (pozitivní i negativní, formálně stanovené a neformálně působící).¹

Je třeba si uvědomit, že každé lidské společenství je založeno na dodržování určitých pravidel. Pravidla jsou nejen předpisy dané společností, ale také očekávání, vztahující se na chování člověka. Tyto sociální normy udržují společnost v jistém soužití. V každé společnosti tedy nutně existuje struktura institucí vytvářejících tento normativní řád. Na relativním dodržování těchto formálních předpisů a neformálních očekávání je založena sama existence společnosti, udržení sociálního konsensu.² Proto v každé společnosti existuje struktura institucí, která na dodržování norem dohlíží a také dodržování norem vymáhá za zohlednění tolerančního limitu, který ukazuje, jakou odchylku od norem je společnost ochotna tolerovat. Bez respektu k dodržování těchto norem by ve společnosti vznikly nepokoje, konflikty a další potíže. Proto si společnost stanovila sankce (z lat. *sanctio*: potvrzují, schvalují). Systém sankcí si společnost nastavuje takovým způsobem, aby jejich prostřednictvím mohla zachovat nastavený společenský řád.

Sankce rozdělujeme na pozitivní a negativní. Pozitivními sankcemi rozumíme mechanismy, které vedou k posílení norem ve vědomí lidí prostřednictvím odměn.³ Mohou to být peníze, různá ocenění, vyznamenání, nebo jen pochvala. Pozitivní sankce jsou určeny těm, kteří dodržují sociální normy, které byly v dané společnosti utvořeny historickým vývojem a jsou nastaveny v určitém časovém období. Jsou pro společnost velmi důležité. Jejich uplatňování je důležitou součástí mezilidských vztahů. Negativní sankce jsou již trestem za porušení určité normy, závazné pro společnost. Tyto sankce jsou ve společnosti využívány častěji než sankce pozitivní a je jim připisován daleko větší význam. Mezi negativní sankce je možné zařadit např. zavržení, ale také omezení osobní svobody prostřednictvím výkonu trestu odnětí svobody a další trestní sankce.

¹ Havlík, R., Úvod do sociologie, 2004, s. 103

² Munková, G., Sociální deviace, 2001, s. 9

³ Tamtéž, s. 10

Pozitivní i negativní sankce bývají společností formalizovány, což znamená, že mnohé se řídí poměrně přesně definovanými pravidly a postupy udělování.⁴

Všechny mechanismy formální i neformální povahy, kterými se společnost brání proti svým narušitelům v zájmu udržení sociálního konsensu, nazýváme sociální kontrolou.⁵ Dosažení optimální míry sociální kontroly ve společnosti je pro společnost významným problémem.

Za formální instituce sociální kontroly můžeme považovat např. policii, nebo soudy.

*Péče, učení a vedení, kultivace a výchova, to vše jsou příklady sociálních aktivit a zároveň i svébytné projevy sociální existence lidí, lidské vzájemnosti.*⁶

Mládež můžeme definovat jako věkovou sociální skupinu, která zaujímá ve společnosti určité specifické postavení. *Jednotlivé vědecké disciplíny se shodují, že mládež je člověk v období fyzického i psychického dozrávání, v němž se odehrávají kvalitativní přeměny v organismu, duševním životě i v sociálním postavení jedinců a které vrcholí dosažením relativně stálého stavu dospělosti.*⁷

Ze sociálního hlediska můžeme říct, že mládež je přechodné období člověka mezi dětstvím a dospělostí. Toto období se vyznačuje formováním osobnosti, přípravou na životní a sociální role ve společnosti, čímž rozumíme založení rodiny, ale i budoucí zaměstnání, apod.

Problémové chování dítěte

Do problémového chování dítěte se promítají tyto oblasti:

- *Emoční problémy a problémy přímo v chování*
- *Tělesné problémy (např. dítě s mozkovou obrnou, dítě tělesně handicapované)*
- *Kognitivní problémy (např. dítě s nižší úrovní intelektových schopností, děti s Downovým syndromem)*
- *Poruchy učení*
- *Prenatální vystavení drogám a alkoholu*
- *Senzorické problémy (poruchy zraku a sluchu)*
- *Problémy s řečí a jazykové problémy*

⁴ Jedlička, R., a kol., Děti a mládež v obtížných životních situacích, 2004, s. 63,64

⁵ Munková, G., Sociální deviace, 2001, s. 11

⁶ Řezáč, J., Sociální psychologie, 1998, s. 7

⁷ Suchý, O., Švancar, Z., Mládež a kriminalita, 1972, s. 42

- *Chronické zdravotní problémy (např. děti s astmatem, cukrovkou, apod.)*⁸

Výše uvedené tělesné a zdravotní problémy mohou mít vliv na chování, které se i díky těmto predispozicím může negativně orientovat proti hodnotám společnosti. A může se stát chováním sociálně patologickým.

⁸ Kocourková, V., Šafránková, A., Úvod k primární prevenci rizikového chování, 2014, s. 29

2. Výchova

V této kapitole se věnuji výchově, jako cílevědomému a harmonickému formování osobnosti jedince.⁹ V části se věnuji historickému vývoji výchovy, teoriím výchovy, které přišly na svět s vývojem lidské společnosti. Část kapitoly je také věnována vlivům výchovy na jedince a to i vlivům biologickým v prenatálním období.

2.1. Pojem výchovy

*Výchova je záměrné a cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti. Má adaptační, anticipační a permanentní charakter. Je to specificky lidská činnost.*¹⁰

Záměrný a cílevědomý znak výchovy se dá vysvětlit jako promyšlený cíl výchovného působení. Tento cíl nám určuje, jakou osobnost chceme zformovat ve vychovávaném jedinci. Pokud výchova nepůsobí cílevědomě, působí chaoticky a postrádá hlubší smysl, neboť v tomto chaosu nedokážeme tvořit osobnost, jakou chceme.¹¹

Všestranné formování znamená, že chceme osobnost jedince formovat nejen po stránce fyzické, ale i psychické.¹²

Adaptační charakter výchovy, neboli přizpůsobovací znamená formovat u jedince takové návyky a dovednosti, které tento využije ve svém současném životě.¹³

Anticipační charakter je předvídaním kvalit, které chceme u formovaného jedince rozvinout, aby tento dokázal obstát v budoucnu a dokázal si vytvářet příhodné podmínky pro svůj další život.¹⁴ Rozvoj těchto kvalit jedinci umožňuje se přizpůsobovat změnám, které jej v životě potkají.

Permanentní působení znamená, že výchova má dlouhodobý charakter, působí na člověka trvale.¹⁵

⁹ Kocourková, V., Šafránková, V., Úvod k primární prevenci rizikového chování, 2014, s. 10

¹⁰ Kantorová, J., a kol., Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I., 2008, s. 74.

¹¹ Tamtéž, s. 74

¹² Tamtéž, s. 74

¹³ Tamtéž, s. 75

¹⁴ Tamtéž, s. 75

¹⁵ Tamtéž, s. 75

Někteří autoři chápou výchovu jako plně řízený proces ovlivnění nehotového člověka pedagogem nebo institucí, naplněný snahou podřídít jej normám společnosti, ale i instituce apod. (např. G. A. Lindner, R. Hubert, J. Leif). Jiní akcentují úlohu samotného vychovávaného jako subjektu vlastního formování a zvýrazňují podíl osobnosti na vlastním utváření (např. J. J. Rousseau, J. Dewey, E. Key, C. Freinet). Třetí proud vychází při vymezení výchovy z interakce mezi pedagogem a žákem (rodičem a dítětem) (např. D. S. Peters, G. Milaret).¹⁶

2.2. Období ve vývoji člověka

2.2.1. Období prenatalní a perinatální

Prenatální období představuje vývoj lidského jedince od oplození vajíčka po narození dítěte. Trvá 9 kalendářních měsíců. Již v prenatalním období se začíná formovat vztah dítěte a rodičů, především matky a dítěte. Matka je pro nenarozený plod hlavním zdrojem podnětů a emocionálního uspokojení.

Mateřský postoj je silně působícím faktorem pro zdravý vývoj a rozvoj dítěte. V 60. letech proběhl výzkum zaměřený na vývoj a adaptaci tzv. nechtěných dětí. Při výzkumu došlo k následujícím zjištěním.

- *Matky těchto dětí byly později podchyceny v prenatalních poradnách a docházely méně často k prohlídkám*
- *Nechtěné děti byly kojeny kratší dobu, nebo nebyly kojeny vůbec*
- *Nechtěné děti byly častěji v lékařské péči v předškolním a školním věku*
- *Nechtěné děti měly častěji tendence k vyšší váze (zájem o jídlo jako kompenzační mechanismus při uspokojování psychických potřeb)*
- *Vykazovaly horší výsledky v prospěchu ve školní docházce*
- *Hodnocení dětí formou sociogramů ukazovala na méně výhodnou pozici nechtěných dětí v kolektivu.¹⁷*

Z výše uvedeného je možné usoudit, že již nechtěné těhotenství může přitahovat řadu problematizujících činitelů, které vedou k dalším potížím. Pro vývoj plodu je vůči škodlivým vlivům značně citlivé období embryonální, které trvá od 4. týdne do 4. měsíce. Nemoci, které

¹⁶ Kantorová, J., a kol., Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I., 2008, s. 73,74

¹⁷ Šimíčková - Čížková, J., a kol., Přehled vývojové psychologie, 2010, s. 36

matka prodělá v tomto období, mohou způsobit poškození zárodečných listů, což může vést k různým fyzickým i duševním postižením formou anomálií, malformací, retardací.¹⁸

K nejčastějšímu poškození plodu, (vyjma poškození způsobených nemocí matky) patří fetální alkoholový syndrom, který je způsoben nadměrným požíváním alkoholu v těhotenství.¹⁹ Spolu s požíváním alkoholických nápojů, může mít na vývoj plodu nemalý vliv také kouření a požívání dalších návykových a psychotropních látek těhotnou ženou.

V období fetálním (začíná v 5. měsíci a trvá do porodu) nenarozené dítě již vykazuje známky smyslového vnímání a proto i toto období je pro zdravý vývoj člověka velmi důležité. V tomto období již plod reaguje na různé podněty. Je zřejmé, že již v prenatálním období se začínají formovat individuální rysy jedince, tyto jsou potom dotvářeny po narození a v průběhu života vlivem sociálního prostředí.²⁰

Novorozenecké období. V tomto období lidský jedinec získává základy pro pozdější harmonický vývoj osobnosti. Velmi důležitým faktorem pro zdravý vývoj jedince jsou primární sociální kontakty, v tomto případě je to kontakt dítěte s matkou. Dítě již začíná vykazovat známky emočního prožívání, kdy dává najevo svoji libost, či nelibost.²¹ U dítěte se začíná projevovat temperament a to ve formě křiku, kopání a dalšími projevy. Již zde se projevuje vliv rodiny na další vývoj dítěte.

2.2.2 Kojenecké období.

V tomto období se dítě intenzivně vyvíjí, dochází k rychlému růstu, ale také k učení prostřednictvím sociálního prostředí. Pro dětskou psychiku je velmi důležitý dostatek potřeb. Mezi tyto potřeby zařadíme potřebu podnětů, lásky, perspektivy, sebenaplnění a další.²² Dítě v kojeneckém období potřebuje ke svému životu podnětné prostředí, ale také vnímat lásku a pevné vazby. Pevná vazba mezi rodiči a dítětem je nejen v kojeneckém období významným činitelem vývoje osobnosti.²³ V kojeneckém období je důležitá pevná vazba mezi dítětem a matkou, vazba dítěte s otcem se prohlubuje později.

¹⁸ Šimíčková - Čížková, J., a kol., Přehled vývojové psychologie, 2010, s. 38

¹⁹ <http://gyn.cz/tree.php?up=289>

²⁰ Šimíčková - Čížková, J., a kol., Přehled vývojové psychologie, 2010, s. 41

²¹ Tamtéž, s. 53

²² Tamtéž s. 55-57

²³ Matoušek, O., Matoušková, A., Mládež a delikvence, 2011, s. 42

2.2.3. Batole

Přítomnost dospělého a jeho sociální kontakt s batoletem hraje významnou roli v citovém rozpoložení batolete.²⁴ Batole se na základě sociálního kontaktu s dospělou osobou emočně projevuje. U dítěte se již projevuje vztek a zlost, soucit i radost. Dítě má potřebu tzv. připoutání, což je potřeba cítit se co nejvíc bezpečně.²⁵

2.2.4. Období předškolního věku

Pro uvedené období je typická změna, kdy dítě je nově zařazeno do sociální skupiny. Jedná se o vstup dítěte do mateřské školy. Zde je dítě v kontaktu s větším počtem svých vrstevníků. Každé dítě se této změně přizpůsobuje jiným způsobem. Některé děti předškolního věku chodí do kolektivu dětí již před vstupem do mateřské školy a to se svými rodiči. Jedná se o různé kroužky pro rodiče s dětmi, ale také v dnešní době hojně rozšířená dětská hřiště, kde se dítě dostane do skupiny dalších dětí. Zde se učí prosadit svoje potřeby a zároveň spolupracovat s ostatními dětmi. U dítěte se rozvíjí hrubá i jemná motorika, tato navazuje na základní motoriku, získanou v období batolete.²⁶ Dítě se naučí jezdit na kole, chytat míč, kopat do míče, zdokonaluje se v kresbě. Dítě více přemýšlí o různých věcech. U dítěte se významně zvyšuje slovní zásoba. Období je typické pro rozvoj citů dítěte. A to jak intelektuálních, tak estetických i etických (morálka).²⁷ Proto je velmi důležité s dítětem správným způsobem komunikovat. Vysvětlovat dítěti příchozí jevy, se kterými přijde do styku, situace, které prožívá. Při vysvětlování těchto situací je třeba klást důraz na pochopení dobra, zla, morálky a špatného chování, tak aby dítě chápalo, co je dobré a co ne.

2.2.5. Školní věk

Tento můžeme rozdělit na mladší a starší školní věk. V mladším školním věku u dítěte pokračuje rozvoj po stránce citové. Dítě se učí spoustě nových věcí. V tomto období je velmi důležité, aby profesionální vychovatel, kterým je pedagog, byl zkušeným vychovatelem, který dokáže dítě nejen zaujmout, ale také správně navázat na rodičovskou výchovu. Pokud ovšem rodičovská výchova probíhala správným způsobem.

²⁴ Tamtéž, s. 71

²⁵ Tamtéž, s. 72

²⁶ <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1404/psychologie-vyvoje-a-vychovy-predskolniho-ditete>

²⁷ Šimíčková - Čížková, J., a kol., Přehled vývojové psychologie, 2010, s. 79

Starší školní věk můžeme rozdělit na období dospívání a období adolescence. V období dospívání dochází u člověka k výrazným změnám ve vývoji a to jak ve fyzickém, tak i psychickém.²⁸

Na chování jedince začíná mít vliv sexuální pud. Chlapci mají snahu se předvádět před děvčaty. Dochází k rozkolísanosti v chování, kdy se vlivem sexuálního pudu objevuje labilita citů a střídání nálad.²⁹ Období adolescence je období, kdy se z mladistvého jedince stává dospělý člověk. I v dospělosti pokračuje vývoj jedince. Tento vývoj je však probíhá až po období dospívání a proto není třeba klást na toto období v této práci pozornost.

2.3. Podmínky výchovy

2.3.1. Vnější podmínky výchovy

Jsou tvořeny přírodním a sociálním prostředím, ve kterém člověk vyrůstá a žije po celý život. Protože výchova má permanentní charakter. Jsou to tedy mezilidské vztahy, kultura společnosti, okolní příroda, situace člověka v rodině, kultura bydlení, apod.³⁰ Z předchozí kapitoly vyplývá, že vnější podmínky ovlivňují zdravý vývoj člověka již před jeho narozením a po celý jeho další život. Před narozením ovlivňují člověka podněty získávané prostřednictvím matky, po narození se jedná o vztahy v rodině, mezi kamarády, spolužáky. Jedinec je také ovlivňován sdělovacími prostředky, reklamou.³¹

2.3.2. Vnitřní podmínky výchovy

Tyto vyplývají z lidského organismu jedince. Jde o dědičné faktory, základní lidské potřeby, zdravotní stav člověka, i psychický. Intelekt, zájmy, atd.³² Z uvedeného vyplývá, že každý jedinec má určité předpoklady, které ovlivňují jeho vývoj. Tyto jsou získány již při narození, nebo po narození, jedná se o biologické faktory.

V minulosti vznikaly různé teorie na formování člověka a vlivy působící na jeho vývoj. Již Platon prohlásil, že člověk se stává člověkem pouze výchovou.³³ John Locke hlásal, že

²⁸ Šimíčková - Čížková, J., a kol., Přehled vývojové psychologie, 2010, s. 115

²⁹ Tamtéž, s. 118

³⁰ Kantorová, J., a kol., Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I., 2008, s. 81

³¹ Tamtéž, s. 46

³² Tamtéž, s. 80,81

³³ Tamtéž, s. 46

člověk se rodí jako nepopsaný list papíru „tabula rasa“ a že teprve výchova a zkušenosti z člověka učiní jedince. Oproti tomu např. Hippokrates rozdělil temperament člověka s tím, že některé vlastnosti jsou člověku předurčeny.

2.4. Cíle výchovy

Cíle jsou ve výchově nezbytným určením toho, čeho chceme výchovou dosáhnout. Cílem je vlastně vytvoření ideálu, který bude žít v dané společnosti. Bude připraven na veškeré životní situace. Tyto bude schopen řešit po stránce fyzické, ale i psychické. Z výchovných cílů je zřejmý obsah cíle, kterým je takto připravená a zformovaná osobnost. Dále je zřejmý postup, principy výchovy, formy výchovy, ale také použité prostředky. Formulování cílů není jednoduché, protože je neustále třeba se přizpůsobovat vývoji společnosti, je třeba se snažit o formování jedince, který bude schopen obstát i v budoucnosti, kdy se mění sociální podmínky, ale také vědeckotechnický vývoj jde neustále kupředu.³⁴

Cílem výchovy je tedy vychovat zdravého, emocionálně zdatného jedince, který bude připraven k životu ve společnosti, bude schopen se přizpůsobovat vývoji společnosti a zaujmout v ní i v budoucnosti své místo.

Pro zdárný sociální vývoj jedince je velmi důležitá vzájemná interakce mezi dítětem a životním prostředím, kterým je rodina. Psychoanalyticky zaměřený René Spitz ve svém výzkumu zjistil, že děti, které vyrůstaly v ústavech, a neměly možnost si vytvořit vztah k jedné osobě, vykazovaly přítomnost deprivčních poruch.³⁵

2.5. Potřeby dítěte

2.5.1. Dle A. Maslowa

- *Fyziologické potřeby (jídlo, pití, sex)*
- *Bezpečí, jistota (domov, práce, fyzické bezpečí, zdraví)*
- *Společenské potřeby (kamarádi, přátelé, rodina)*
- *Uznání (pochvala, úcta)*
- *Seberealizace (uplatnění sebe sama).*³⁶

³⁴ Kantorová, J., a kol., Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I., 2008, s. 102

³⁵ Přehled vývojové psychologie, kolektiv autorů. 2010, s. 64

³⁶ <http://www.ekonomikon.cz/ekonomika/maslowova-pyramida>

Tyto potřeby ukazují, že jedinec ke svému životu opotřebuje vyřešit základní existenční otázky, zabezpečit svůj život a podmínky ke zdárnému vývoji svému i své rodiny. Touto rodinou potřebuje být milován. Potřebuje blízké osoby, které může milovat. Jedinec potřebuje cítit úctu ostatních, ale také sebeúctu. Jako poslední potřeba uplatnění sebe sama si můžeme vysvětlit jako určitou kreativitu a schopnost řešení problémů.

2.5.2. Podle Matějčka a Langmeiera

- *Potřeba stimulace*
- *Smysluplného světa (smysluplného prostředí, které dává možnost učení a získávání zkušeností)*
- *Citových vztahů, které dávají pocit životní jistoty*
- *Otevřené budoucnosti, která představuje časový rozměr lidského života³⁷*

Také další teorie potřeb hovoří převážně o potřebách citových, vztahových, o pravidlech, komunikaci, vzoru a respektu.

2.6. Vliv prostředí

2.6.1. Vrstevnická skupina

Již dítě ve věku batolete mnohdy upřeně pozoruje jiné batole. Děti si hrají pospolitě a vedle sebe, nikoli však společně.³⁸ Společně si děti začínají hrát až ve věku okolo čtyř až pěti let, kdy se projevují nové socializační vztahy. Začínají vnímat chuť spolupracovat, vytvářet party a skupiny kamarádů. Upoutávají na sebe pozornost a mají zájem v dané skupině mít hlavní slovo. To se projevuje v pozdějším věku, kdy taková vrstevnická skupina má obrovský vliv na chování jedince. Jedinec v touze zaujmout své vrstevníky je schopen potlačit naučení vzorce chování a jednat jinak než je pro něj obvyklé, mnohdy i v rozporu s dosavadní výchovou.

³⁷ Kocourková, V., Šafránková, V., Úvod k primární prevenci rizikového chování, 2014, s. 36

³⁸ Jedlička, R., a kol., Děti a mládež v obtížných životních situacích, 2004 s. 44

Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější, než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách mládež přiměřeně podporujících a přiměřeně funkčních.³⁹ Ve vrstevnické skupině můžeme pozorovat podobný styl oblékání, vyjadřování. Obvykle se ve skupině projevují i podobné postoje. Díky času trávenému ve vrstevnické skupině, je vliv této skupiny na děti stále větší.

2.6.2. Rodina

Kvalita a vzájemné propojení vazeb mezi dítětem a rodiči, ale i dalšími členy rodiny je významným činitelem osobnostního vývoje. Pokud rodiče dokáží reagovat na dětské potřeby a zabezpečit pocit bezpečí, dítě si k rodičům vytvoří základní důvěru. V opačném případě své neuspokojené potřeby vazby zdůrazňuje zesilováním emočních projevů. Důvěra k rodičům, ale také k dalším dospělým, především k těm, kteří jsou pro dítě autoritou, je významným faktorem formování osobnosti člověka.⁴⁰

Rodina je primárním činitelem socializace lidského jedince v raném dětství a od narození má trvalý a významný vliv na vývoj a na sebepojetí jedince.⁴¹ Rodina zajišťuje uspokojování biologických potřeb jedince, podmínky pro život, zrání, růst, ale také pro přijetí sociálních rolí a vzorců chování.⁴² Studie delikventně jednajících mladistvých, které jsou založené na popisu rodinného prostředí těmito delikventně jednajícími mladistvými, ukazují takové rodinné prostředí jako prostředí chladné, s minimem rodičovského zájmu o děti. Tyto děti charakterizují své rodiče jako odmítavé lidi, bez zájmu, nebo převážně s pasivním přístupem.⁴³ V těchto rodinách může docházet k psychickému zanedbávání, kdy dítě trpí nedostatkem podnětů, které rozvíjí nejen psychickou, ale i fyzickou stránku dítěte.⁴⁴

Děti, které byly vychovány v institučních zařízeních, nepoznaly rodinné prostředí. Pokud ještě děti prošly větším počtem náhradních domovů, mohou mít oslabenou schopnost navazovat vztahy. Tyto děti mají oslabený smysl pro neústavní realitu. Jejich delikventní chování může být projevem naivity a vrstevnického vidění světa, které vzhledem ke své výchově neměly možnost korigovat v dlouhodobém vztahu k respektovanému dospělému.⁴⁵

³⁹ Matoušek, O., Matoušková, A., Mládež a delikvence, 2011, s. 83

⁴⁰ Tamtéž, s. 42

⁴¹ Jedlička, R., a kol., Děti a mládež v obtížných životních situacích, 2004, s. 36

⁴² Tamtéž, s. 38

⁴³ Matoušek, O., Matoušková, A., Mládež a delikvence, 2001, s. 43

⁴⁴ Martinek, Z., Agresivita a kriminalita školní mládeže, 2009, s. 26

⁴⁵ Matoušek, O., Matoušková, A., Mládež a delikvence, 2001, s. 43

Pro tyto děti může být samostatnost života velkou obtíží, protože vzhledem k výchově v ústavu jsou lépe schopny se adaptovat pro život v ústavních zařízeních.

U jedince, který v době dospívání není schopen dodržovat společenské normy, byla pravděpodobně při výchově nedostatečně rozvinuta tzv. vnitřní disciplína.⁴⁶ Rodiče výchovou vytváří dítěti zábrany v asociačním chování, nebo také dochází k tomu, že rodiče dítě za stejné či podobné prohřešky „trestají“ rozdílným způsobem, nebo někdy trestají a jindy ne.⁴⁷

Důležitým faktorem při výchově je kvalita rodičovského dohledu. Tímto můžeme chápat všeobecný přehled rodiče o tom, co dítě dělá ve svém volném čase, s kým volný čas tráví, jaké má kamarády, kdy se vrací domů z různých aktivit. Tento dohled zmenšuje riziko delikventního chování dítěte. Při nedostatečném rodičovském dohledu hrozí, že se dítě bude dopouštět delikventního jednání závažnějšího a také ve vyšší míře co se týká četnosti. Je zřejmé, že v době elektronické komunikace je tento dohled nad dětmi podstatně ztížen. Rodiče v některých případech jen stěží zjistí, s kým dítě komunikuje elektronickou formou. Tato komunikace však může být prvním impulsem, který dítě přivede k zákonem zakázanému jednání.

Dalším rizikovým faktorem pro dítě je i úplná nepřítomnost jednoho z rodičů. Nejčastěji v rodinách delikventně se chovajících mladých lidí chybí otec. Chlapec tak přichází o vzor, s nímž by se mohl identifikovat, děvče postrádá v rodině model mužského chování. Otec v rodině vytváří druhou autoritu. Tato, od matky odlišná autorita, při výchově hraje roli opory. V nepřítomnosti otce je matka více zatížena výchovou, kterou musí zvládat sama společně s dalšími povinnostmi a zabezpečením rodiny. Zde může být přínosem přítomnost nevlastního otce. Na druhou stranu ovšem může být přítomnost nevlastního otce i komplikací.⁴⁸ Komplikací se přítomnost nevlastního otce může stát v tom případě, že náhradní otec nedokáže převít roli vychovatele, popř. se projevuje sklony k násilí, alkoholismu a dalším antisociálním návykům.

Významný podíl na delikvenci mládeže má delikventní chování rodičů. Rodič, který má projevy sociální nepřizpůsobivosti, nadměrně požívá alkoholické nápoje, popř. užívá jiné návykové látky, je často nezaměstnaný, zvyšuje pravděpodobnost, že se dítě bude v době

⁴⁶ Matoušek, O., Matoušková, A., Mládež a delikvence, 2001, s. 44

⁴⁷ Tamtéž, s. 44

⁴⁸ Tamtéž, s. 45

dospívání častěji dopouštět delikventního jednání než děti s rodin, kde rodiče neprojevují sociální nepřizpůsobivost.⁴⁹

2.6.3. Vliv učitele

Učitele můžeme charakterizovat jako osobu, která soustavně, ale hlavně odborně vzdělává a vychovává mládež, nebo dospělé.⁵⁰ Učitel svým přístupem k žákům a svým stylem práce ovlivňuje životní dráhu jedince. Záleží na přístupu učitele k žákovi, na vztahu mezi žákem a učitelem. Velice také záleží na osobnosti učitele, jeho schopnostech a dovednostech. Rozdíl mezi rodičem a učitelem je v přístupu k výchově. Rodič je přirozený vychovatel svého potomka, zatímco učitel, je odborný vychovatel a vzdělavatel, což znamená, že je k výchově dětí odborně připraven, k výchově má předpoklady ve svých schopnostech a také dovednostech. Učitel při výchově dítěte dohlíží také na dodržování školního řádu. To jsou pravidla, kterými je žák povinen se řídit. Jestliže však dítě nemělo v rodině nastavená žádná pravidla, cítí se být ve škole omezováno a nedokáže se s těmito pravidly vyrovnat.⁵¹

2.6.4. Socializace

Člověk se jako osobnost nenarodí, osobností se stává teprve v průběhu svého života. Člověk objevuje ve společnosti různé postoje a pozice. Sám se také snaží nějakou pozici ve společnosti získat a takto se do společnosti začlenit. Proces socializace tedy můžeme nazvat včleňováním do společnosti, navazování a prohlubování sociálních kontaktů.⁵² Cílem socializace je humanizace jednotlivce. Jde o utvoření lidské individuality, jako svébytné osobnosti.⁵³

2.6.5. Sociální prostředí

Sociální systém tvořený lidmi, jejich vzájemnými vztahy, společenskými aktivitami a produkty těchto vztahů a aktivit.⁵⁴ *Nejbližší sociální prostor jedince označujeme jako mikrosociální prostředí.* Jde o nejdůležitější prostor malých sociálních skupin, ve kterém dochází k přímým kontaktům a interakcím. Největší vliv na formování osobnosti jedince, jeho

⁴⁹ Matoušek, O., Matoušková, A., Mládež a delikvence, 2001, s. 45

⁵⁰ Kantorová, J., a kol., Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I., 2008, s. 163

⁵¹ Martínek, Z., Agresivita a kriminalita školní mládeže, 2009, s. 69

⁵² Řezáč, J., Sociální psychologie, Řezáč, 1998, s. 43

⁵³ Tamtéž, s. 44

⁵⁴ Tamtéž, s. 20

socializaci a směr dalšího života má díky těmto přímým interakcím právě prostředí mikrosociální. Zde je třeba si uvědomit, že neformální skupina, kterou bývá parta, má značný vliv na chování člověka, který pod tlakem party ztrácí kontrolu nad vlastním chováním a dopouští se jednání, kterého by se jinak nedopustil.⁵⁵

Mezi malými sociálními skupinami a společnostmi je prostředí označováno jako mezosociální.⁵⁶ Do této skupiny můžeme zařadit např. žáky školy, obyvatele obce, zaměstnance podniku, apod. Největší skupinu, jako společnost, popř. určitý region označujeme termínem makrosociální prostředí.⁵⁷

Na chování člověka mají vliv vnější okolnosti, kdy je člověk v daný okamžik vystaven působení konkrétních vlivů a na tyto reaguje. Tato situace, ke které dochází, se nazývá sociální situace. Určité situace předpokládají určité chování, kdy se člověk učí přiměřeně podmínkám sociální situace, což nazýváme sociální role.⁵⁸ V průběhu života se hodnocení určitých situací, a určité chování člověka v konkrétních situacích stává podobným až relativně stabilním. Tato stabilní hodnocení a chování nazýváme postoje.⁵⁹

⁵⁵ Martínek, Z., Agresivita a kriminalita školní mládeže, 2009, s. 72

⁵⁶ Řezáč, J., Sociální psychologie, Řezáč, 1998, s. 20

⁵⁷ Tamtéž, s. 20

⁵⁸ Tamtéž, s. 53

⁵⁹ Hayesová, N., Základy sociální psychologie, 1998, s. 95

3. Kriminalita

V této části se pokusím rozebrat definici kriminality. Objasnit co je kriminálním jednáním, jaké vlivy mohou toto jednání způsobovat. Vyjasním pojem trestný čin a čin jinak trestný, oddělím kriminalitu mládeže od kriminality dospělých. Pokusím se popsat pachatele trestného činu, typologii pachatelů. V části kapitoly se také budu věnovat oběti trestného činu a prevenci kriminality. V kapitole se dále zaměřím na teorie kriminality, základní kriminologické školy a směry. Tyto teorie vychází z dlouhodobého zkoumání kriminálních jevů zástupci různých směrů. V teoriích se projevuje propojení kriminality s dalšími vědními obory, jako např. biologie, psychologie, sociologie a dalších. Pro možnost porovnávání údajů o kriminalitě se také zmíním o statistikách vedených orgány činnými v trestním řízení.

3.1. Pojem kriminality

Kriminalita (zločinnost) patří mezi sociálně patologické jevy. Lze říci, že se jedná o trestnou činnost, což je pro společnost škodlivé jednání, které je v trestním právu označeno za trestný čin. Toto pojetí nazýváme legální.⁶⁰

*Kriminalita narušuje harmonický vývoj společnosti, je tedy pro společnost dysfunkčním a škodlivým jevem. Narušuje základní pravidla společenského řádu a lidského soužití, působí státu značné materiální a imateriální škody, jednotlivým obětem způsobuje škody fyzické, psychické a společenské, vyvolává ve společnosti atmosféru strachu, nejistoty a nedůvěry.*⁶¹

3.2. Trestný čin.

*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění.*⁶²

⁶⁰ Chromý, J., Kriminalita páchaná na mládeži, 2010, s. 17

⁶¹ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie, 2008, s. 22

⁶² Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), §6

K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že stačí zavinění z nedbalosti.⁶³ Zde je třeba uvést rozdíl zavinění mezi trestným činem a přestupkem, kdy u přestupku stačí zavinění z nedbalosti.

Trestné činy se podle trestního zákoníku dělí na přečiny a zločiny. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.⁶⁴

3.2.1. Zavinění

Zavinění má formu úmyslného zavinění a zavinění z nedbalosti. Úmyslné zavinění znamená, že pachatel si byl vědom, že může porušit zájem chráněný zákonem. Úmysl dělíme na úmysl přímý, kdy pachatel chtěl porušit zájem chráněný zákonem a úmysl nepřímý, kdy pachatel věděl, že jej může porušit.⁶⁵

Oproti úmyslnému zavinění stojí zavinění z nedbalosti, kdy pachatel neměl vůli zájem chráněný zákonem porušit. Nedbalost se rozlišuje podle složky vědění na nedbalost vědomou, kdy pachatel věděl, že zájem chráněný trestním zákonem, může ohrozit, ale spoléhal na to, že se tak nestane. Opakem nedbalosti vědomé, je nedbalost nevědomá, kdy pachatel nevěděl, že může porušit zájem chráněný zákonem, ale vědět to měl.⁶⁶

Trestný čin může být spáchán i z hrubé nedbalosti. Základním rozlišením však je výše uvedené, kdy trestný čin může být spáchán z nedbalosti, nebo úmyslně.

3.2.2. Okolnosti vylučující protiprávnost trestného činu

V trestním zákoníku jsou stanoveny okolnosti, které vylučují protiprávnost jinak trestného činu. Jedná se o situace, kterými se člověk pokouší odvrátit dané nebezpečí, nebo určitý hrozící, či trvajícím útok. Podle toho, zda se jedná o nebezpečí, nebo útok, rozlišujeme tyto okolnosti vylučující protiprávnost na nutnou obranu a krajní nouzi. Ten kdo jedná v intencích nutné obrany nebo krajní nouze se tedy nedopouští trestného činu. Ovšem za

⁶³ Zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník, §13

⁶⁴ Tamtéž, §14,

⁶⁵ Jelínek, J. a kol., Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 2009, s. 27

⁶⁶ Tamtéž, s. 31

splnění všech zákonem daných podmínek. Protiprávnost dále vylučuje svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně. Použití zbraně musí nutně vycházet z podmínek uznaných zákonem.⁶⁷

Nutná obrana

*Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.*⁶⁸

Krajní nouze

*Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem. Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.*⁶⁹

3.3. Trestní sankce

3.3.1. Druhy trestů

Za spáchané trestné činy může být pachatel v souladu s principem zákonnosti postížen pouze některým z níže uvedených trestů.⁷⁰

- a) odnětí svobody,
- b) domácí vězení,
- c) obecně prospěšné práce,
- d) propadnutí majetku,
- e) peněžitý trest,
- f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- g) zákaz činnosti,
- h) zákaz pobytu,
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,

⁶⁷ Jelínek, J. a kol., Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 2009, s. 53

⁶⁸ Zákon č.40/2009 Sb., §29, trestní zákoník

⁶⁹ Tamtéž, §28

⁷⁰ Jelínek, J., a kol., Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 2009, s. 80

j) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,

k) ztrátu vojenské hodnosti,

l) vyhoštění.⁷¹

Trestní zákoník pamatuje i na pachatele zvláště závažných zločinů, kterým může být uložen výjimečný trest. Výjimečným trestem je trest odnětí svobody nad 20 do 30 let, nebo i trest odnětí svobody na doživotí. Nelze tedy podle současného českého trestního práva uložit trest smrti.⁷²

3.3.2. Druhy trestních opatření

Za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit pouze tato trestní opatření

- *Obecně prospěšné práce*
- *Peněžité opatření*
- *Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu*
- *Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty*
- *Zákaz činnosti*
- *Vyhoštění*
- *Domácí vězení*
- *Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce*
- *Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení)*
- *Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem*
- *Odnětí svobody nepodmíněné⁷³*

Pramenem základních dat o kriminalitě v legálním pojetí (čili o páchaných trestných činech) jsou statistiky orgánů činných v trestním řízení. Ministerstvo vnitra zveřejňuje policejní statistiku, která vykazuje zjištěnou kriminalitu. Což znamená, že ve statistice jsou uvedeny zjištěné, spáchané skutky. Z policejních statistik můžeme zjistit také další kategorii,

⁷¹ Zákon č.40/2009 Sb., §52, trestní zákoník

⁷² Jelínek, J., a kol., Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 2009, s. 81

⁷³ Zákon č.218/2003 Sb., § 24, o soudnictví ve věcech mládeže

kteřou nazýváme prekriminalita.

Prekriminalita je jednání, vykazující znaky trestného činu. Tohoto jednání se dopouští osoby před dosažením hranice trestní odpovědnosti a toto jednání proto nelze považovat za trestný čin. Tento čin nazýváme čin jinak trestný. V České republice je věková hranice trestní odpovědnosti stanovena na 15 rok věku dítěte. Již delší dobu se vedou spory, zda hranici trestní odpovědnosti snížit, nebo ji ponechat na stejné úrovni, na které je již od roku 1950.

3.4. Prevence kriminality

3.4.1. Vymezení pojmů

Preventivní politika představuje strategii kontroly kriminality, jež spoléhá především na nerepresivní prostředky. Zabývá se prevencí kriminality, stanovuje postupy a strategie, vedoucí ke snižování motivů a příležitostí k páchání trestných činů. Preventivní politika je vedle represivní politiky součástí trestní politiky.⁷⁴

Prevence kriminality zahrnuje soubor nerepresivních opatření, směřujících k oslabení kriminogenních faktorů,⁷⁵ s cílem zastavit růst kriminality, nebo jej alespoň snížit míru kriminality a její závažnost. Tato opatření činí státní, veřejnoprávní, ale i soukromé subjekty. Velké možnosti mají v tomto ohledu obce. Prevence kriminality má za cíl působit na potencionální pachatele trestných činů, ale také na jejich oběti.

Objekty prevence kriminality jsou kriminogenní faktory - sociální prostředí, příčiny a podmínky kriminality, potenciální či skuteční pachatelé trestné činnosti, potenciální či skutečné oběti trestných činů.⁷⁶

Prevenčí je i snaha zabránit sociálnímu vyloučení. Což znamená nedobrovolnému vyloučení člověka z účasti na životě a dění ve společnosti.⁷⁷

3.4.2. Dělení kriminální prevence dle obsahového zaměření

⁷⁴ Kriminologie, Novotný, O., Zapletal, J. a kol., 2008, s. 183

⁷⁵ Tamtéž, s. 182

⁷⁶ <http://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx>

⁷⁷ http://www.mpsv.cz/files/clanky/17713/Methodika_strategie_potlacovani_chudoby.pdf

- Sociální prevence. Tato je zaměřená na sociální faktory kriminality, které jsou významné také pro náležitou socializaci člověka, a jejich překonávání. Je orientována na kriminogenní jevy jako prostituce, chudoba, záškoláctví, požívání omamných látek, patologické hráčství, apod.⁷⁸
- Situační prevence. Tato je zaměřena na kriminogenní situace, tj. hlavně na zmenšování příležitostí k páčání trestných činů.⁷⁹ Situační prevence vychází ze zjištění, že určité druhy sociálně patologických jevů mají své časové a prostorové zákonitosti.⁸⁰
- Viktimologická prevence, která aplikuje viktimologické poznatky.⁸¹ Jak název napovídá, je orientovaná především na oběti trestné činnosti.

3.4.3. Dělení kriminální prevence podle adresátů preventivních aktivit

- Primární prevence. Adresátem je celá společnost či veškeré obyvatelstvo obcí, popř. některá demograficky vymezená skupina lidí.⁸² Primární prevence působí v tomto vymezení plošně a nezaměřuje se pouze na rizikové skupiny.
- Sekundární prevence. Tato je orientovaná na rizikové skupiny potencionálních pachatelů, kteří se ještě kriminálního jednání nedopustili.⁸³ Pro sekundární prevenci jsou velmi důležití terénní pracovníci, kteří se pohybují mezi členy rizikových skupin.
- Terciární prevence. Tato prevence směřuje k pachateli a oběti v zájmu prevence recidivy.⁸⁴ Zde se tedy předpokládá, že nastupuje po spáchání trestné činnosti.

3.5. Statistika

Stav kriminality je její základní kvantitativní charakteristikou, kterou lze vyvodit ze statistických údajů o kriminalitě. Stav kriminality je dán počtem registrovaných trestných jednání, resp. počtem pachatelů na té které ze zmíněných hladin. Může být vyjádřen absolutními čísly, nebo indexy. Index je přepočet počtu skutků na 100.000 obyvatel.

⁷⁸ Kriminologie, Novotný, O., Zapletal, J. a kol., 2008, s. 184

⁷⁹ Tamtéž, s. 191

⁸⁰ Tamtéž, s. 192

⁸¹ Tamtéž, s. 199

⁸² Tamtéž, s. 200

⁸³ Matoušek, O., Matoušková, A., Mládež a delikvence, 2001, s 261

⁸⁴ Kriminologie, Novotný, O., Zapletal, J. a kol., 2008, s 202

Důležitou charakteristikou kriminality je její struktura. Struktura je dána různými prvky. Jedná se o povahu trestného činu, osobu pachatele, území, apod. V této práci se věnuji především kriminalitě páchané mladistvými.

Preventivně informační oddělení policie ČR spolupracuje při preventivní činnosti s městskými úřady, se starosty, manažery prevence kriminality. Policie ČR se doplňuje také s preventivními středisky městských policií, Českým červeným křížem, pojišťovnamy a s dalšími organizacemi. *Na území Olomouckého kraje např. probíhají preventivní akce jako Bezpečný internet, Bezpečný domov v bezpečné lokalitě. Ale také projekt E-synergie, který je zaměřen na virtuální komunikaci.*⁸⁵ Zúčastněnými složkami a organizacemi je pořádána celá paleta různých akcí širokého zaměření. Tyto jsou zaměřeny na bezpečnost v každodenním životě, doma, ve škole i při konání mimoškolních aktivit.

Prostřednictvím statistických údajů o kriminalitě získáváme údaje pouze o kriminalitě zjevné (registrované). To je kriminalita, která vyšla najevo. Proto byla zaevidována v oficiálních statistikách. Kriminality zjevná je část kriminality skutečné. Další část kriminality zůstává utajená, není zahrnuta v oficiálních statistikách, orgány činné v trestním řízení se o ní nedozví. Jedná se o kriminalitu skrytou, neboli latentní.

3.6. Kriminogenetické teorie

Jedná se o teorie, podle kterých se různí autoři snaží vysvětlit vznik kriminálního jednání. Kriminogenetické teorie vychází z klasifikačního systému Gibbonse (1976). Teorie jsou potom rozděleny na

- *Biologické kriminogenetické teorie*
- *Psychologické kriminogenetické teorie*
- *Sociologické kriminogenetické teorie*
- *Multifaktorové kriminogenetické teorie*⁸⁶

3.5.1. Biologické kriminogenetické teorie

⁸⁵ www.mvcr.cz/soubor/zprava08-pdf.aspx

⁸⁶ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie, 2008, s. 81

Významným představitelem této teorie byl italský lékař Cesare Lombroso. Tento se stal vězeňským lékařem a u vězňů zjišťoval různé tělesné anomálie. Koncipoval typ „rozeného zločince“, kdy tvrdil, že zločinec se odíká od nedelikventního jedince řadou psychických a fyzických anomálií. Lombroso také zastával názor, že kriminální vlohy jsou dědičné. V dalších pracích již Lombroso připouštěl působení dalších činitelů na zločinné jednání, a to činitele sociální, ekonomické a kulturní povahy.

Německý psychiatr Kretschmer vytvořil na základě analýzy mentálně patologických případů svoji konstituční typologii. Vyčlenil čtyři tělesné typy, kterým odpovídají určité vlastnosti temperamentu. Kretschmer vyčlenil typ

- *Pyknický (zavalitější), který se dopouští kriminality méně než ostatní typy, nejvíce páchá podvody*
- *Astenický (hubený), dopouštějící se převážně majetkové kriminality, krádeží a podvodného jednání*
- *Atletický (silně vyvinutý), u kterého převažují násilní delikty, sexuální i majetkové (loupeže)*
- *Dysplastický (nepoměrně vyvinuté tělesné proporce), tento páchá i násilnou kriminalitu, má však sklon k mravnostním deliktům.⁸⁷*

3.5.2. Psychologické kriminogenetické teorie

Zde je možné uvést klasickou psychoanalytickou teorii kriminality. Tato vychází z osobnosti pachatele, který je společensky nepřizpůsobivým a v trestné činnosti si podvědomě odreagovává svůj neurotický problém. Vnější sociální vlivy zde nehrají roli, zato zde sehrávají primární úlohu freudovské iracionální a pudové „Ono“ („Id“), racionální a vědomé „Já“ („Ego“), svědomí a morální instance „Nadja“ („Superego“).⁸⁸

Další teorií je teorie rozdílného podmiňování na základě podmíněných reflexů, která vychází ze zkoumání Eysencka (1964). Tato vychází reflexů, které si dítě vytvoří na různé situace, kdy je trestáno a dokonce pokládá vytvoření svědomí za podmíněnou strachovou reakci.⁸⁹ Delikventi potom nemají dostatečně vytvořené svědomí, protože mají oslabenou

⁸⁷ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie, 2008, s. 88

⁸⁸ Tamtéž, s. 96

⁸⁹ Tamtéž, s. 95

schopnost se učit, nebo u nich nedocházelo k opakovanému spojení jejich delikventního jednání s trestem, který poté nastal.⁹⁰

3.5.3. Sociologické kriminogenetické teorie

Podle francouzského sociologa Émile Durkheima je kriminalita produktem každé společnosti, nesmí ovšem překročit určitou mez.⁹¹ O jeho teorii kriminality se hovoří jako o teorii anomie. Anomie je stav, kdy přestávají platit zákony a další normy.

Další teorie říká, že dochází ke vzniku selhání kontrolních mechanismů člověka, pro vznik delikventního jednání, nebo ke konfliktu mezi působením vnitřních zábran a vnějších činitelů.⁹²

3.5.4. Multifaktorové kriminogenní teorie

Jak již vyplývá z názvu, tyto teorie předpokládají více činitelů, působících na vznik kriminálního chování současně. Jde tedy o spojení fyzických příčin s příčinami společenskými, geografickými, apod.

⁹⁰ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie, 2008, s. 95

⁹¹ Tamtéž, s. 100

⁹² Tamtéž, s. 105

4. Kriminalita mládeže

4.1. Vymezení pojmů

Závadové chování mládeže, je pojem používaný interními normami Policejního prezidia ČR. Závadové chování mládeže je jednání, kdy mládež vede zahálčivý nebo nemravný život, zanedbává školní docházku, nepracuje, i když nemá dostatečný zdroj obživy, požívá alkohol a jiné návykové látky, provozuje prostituci nebo jinak ohrožuje občanské soužití. Terminologii závadné chování používá i zákon o rodině.⁹³

Mladistvý – *mladistvým se rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.*⁹⁴

Závadová skupina mládeže je skupina osob (podle interních norem Policejního prezidia ČR):

- z nichž alespoň některé jsou mladší osmnácti let a jejich jednání naplňuje skutkovou podstatu přestupku nebo provinění.,
- ve které má pachatel na děti přímý nebo zprostředkovaný negativní vliv, případně se na nich dopouští protiprávního jednání

Kriminalita mládeže zahrnuje chování a jednání osob do 18 ti let věku, při kterém jsou překročeny právní normy stanovené v trestním zákoníku. Překročením těchto právních norem dochází ke spáchání trestného činu. Trestný čin již byl popsán v předchozí části. Zde se proto věnuji pouze trestné činnosti mladistvých. Kriminalita mládeže je tedy sociálně patologickým jevem. Tento je závažný, protože se týká věkové skupiny, pro kterou může mít v dalším chování velmi negativní důsledky.

Protiprávní čin je termín, který je použit v zákoně o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Protiprávním činem je dle tohoto zákona provinění,

⁹³ www.poradenskecentrum.cz/dokumenty/pp2002-8.doc.

ZÁVAZNÝ POKYN policejního prezidenta ze dne 21. ledna 2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži

⁹⁴ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), §2

trestný čin, nebo čin jinak trestný.⁹⁵ Čin vykazující znaky trestného činu spáchaný osobou mladistvou se nazývá provinění.⁹⁶

Trestní odpovědnost mladistvých a sankce jim ukládané upravuje Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. Ve znění pozdějších úprav. Podle tohoto zákona se mládeží rozumí děti a mladiství. Dítětem mladším patnácti let je ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku, mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok svého věku.⁹⁷ Osoby od narození do 15 ti let věku se označují jako nezletilé. Tyto osoby nejsou trestně odpovědné, a proto se dopouští činu jinak trestného.

Zde je třeba uvést jinou definici pojmu dítě, kdy trestní zákon uvádí, že dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.⁹⁸

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.

Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů.⁹⁹

Sankce a jejich ukládání musí směřovat k začlenění mladistvé osoby do rodinného i sociálního prostředí a také k předcházení dalšímu protiprávnímu jednání. Opatření, která jsou ukládána mladistvému pachateli, musí přihlížet nejen k jeho mravnímu a rozumovému vývoji, ale také k poměrům, ve kterých tento pachatel žije. V celém řízení je třeba chránit osobní údaje mladistvého delikventa a chránit jeho soukromí, vzhledem k ke zvýšené péči o mládež, kdy zveřejňování informací by mohlo vést k negativním následkům vůči mladistvé osobě.

⁹⁵ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), §2

⁹⁶ Tamtéž, §6

⁹⁷ Tamtéž, §2

⁹⁸ Zákon č.40/2009Sb., §126, trestní zákoník

⁹⁹ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), §1

Soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají soudy pro mládež.

4.2. Odpovědnost mladistvého

Jak bylo popsáno u trestného činu, okolnostmi vylučujícími protiprávnost je nutná obrana a krajní nouze. Podle zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže není za spáchání trestného činu odpovědný ten, kdo v době jeho spáchání nebyl rozumově a mravně vyspělý, nebo kdo byl v době jeho spáchání nepřičetný.¹⁰⁰ Rozumovou a mravní vyspělost je nutné vykládat ve vztahu k obvyklému vývoji osoby mladistvé.

Příčetnost předpokládá:

- schopnost rozpoznávací, tj. určitý stupeň intelektu k chápání závažnosti svého protiprávního jednání, tedy rozumovou zralost či způsobilost.
- schopnost určovací, tj. způsobilost přizpůsobit svou vůli, schopnost klást odpor pohnutkám, svodům, schopnost „odolávat partě“ apod.

Překročení mezí stanovených zákonem musí být pro mladistvého zjevné, musí si jich být vědom vzhledem ke své rozumové a mravní vyspělosti.

4.3. Opatření ukládaná mladistvému

Podle Zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) č. 218/2003 Sb. jsou mladistvému ukládána pouze tato opatření

- *výchovná opatření,*
- *ochranná opatření,*
- *trestní opatření*¹⁰¹.

¹⁰⁰ Zákon č. 218/2003, O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), §5

¹⁰¹ Tamtéž, §10

Výchovná opatření je možné mladistvému, proti němuž se řízení vede, uložit s jeho souhlasem již v průběhu tohoto řízení před rozhodnutím soudu pro mládež o vině mladistvého.

Soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření mladistvému. Upustí-li soud pro mládež od uložení trestního opatření, hledí se na mladistvého, jako by nebyl odsouzen.

Při upuštění od trestního opatření nebo podmíněném upuštění od trestního opatření mohou být k dosažení účelu tohoto zákona uložena mladistvému výchovná opatření. Dovoluje-li to jejich povaha, je možné použít vůči mladistvému výchovného opatření i vedle uloženého ochranného nebo trestního opatření nebo v souvislosti se zvláštními způsoby řízení. Výchovná opatření lze uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby u podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření; jsou-li ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření, lze je uložit nejdéle na dobu tří let.

4.3.1. Výchovná opatření

- *dohled probačního úředníka - pravidelné sledování chování mladistvého, odborná pomoc*
- *probační program – terapeutické programy, doškolování, poradenství*
- *výchovné povinnosti – povinnost bydlet s rodičem, vykonat společensky prospěšná činnost, usilovat o vyrovnání s poškozeným, uhrazení škod, podrobení se léčbě a různým programům*
- *výchovná omezení – zákaz navštěvovat různé akce, stýkat se s určitými osobami, zdržovat se na určitém místě, neužívat návykové látky, apod.*
- *napomenutí s výstrahou – vytýká protiprávnost jeho činu a upozorňuje na důsledky pro případ páčání další trestné činnosti*

Výchovná opatření usměrňují způsob života mladistvého, a tím podporují a zajišťují jeho výchovu.¹⁰²

Dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem.¹⁰³

Orgány činné podle tohoto zákona a úředníci Probační a mediační služby spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a s osobami realizujícími probační programy, aby posílili výchovné působení řízení ve věcech mladistvých, vytvořili podmínky pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí, včas reagovali na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob i všech dalších subjektů dotčených trestnou činností a také tímto způsobem trestné činnosti zamezovali a jí předcházeli. Do řešení jednotlivých provinění podle tohoto zákona zapojují též zájmová sdružení občanů a jiné subjekty působící ve společenském prostředí mladistvého, v němž došlo k provinění, a blízké sociální okolí obviněného a poškozeného.

4.3.2. Ochranná opatření

- *Ochranné léčení*
- *Zabezpečovací detence*
- *Zabrání věci*
- *Ochranná výchova¹⁰⁴*

Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými. Nelze však očekávat, že každý mladistvý bude napraven již za užití ochranných a výchovných opatření. Pro případné páchání trestné činnosti mladistvými je v naší právní normě zahrnut i trest odnětí svobody.

¹⁰² Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), § 15

¹⁰³ Tamtéž, § 16

¹⁰⁴ Tamtéž, § 22

4.3.3. Trestní opatření

- *obecně prospěšné práce,*
- *peněžité opatření,*
- *peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu,*
- *propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,*
- *zákaz činnosti,*
- *vyhoštění,*
- *domácí vězení,*
- *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- *odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),*
- *odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,*
- *odnětí svobody nepodmíněně.¹⁰⁵*

Trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž však horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok.¹⁰⁶

4.4. Práva mladistvého

Mládež je skupinou, která vzhledem ke svému věku vykazuje tělesná a duševní specifika, proto je třeba mládež chránit za pomoci právních předpisů.¹⁰⁷ *Mladistvý má právo na zacházení přiměřené jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu.¹⁰⁸* Ze zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže vyplývá, že není možné zveřejňovat informace o mladistvém pachateli. Tento zákon ukládá orgánům činným v trestním řízení další povinnosti, vzhledem ke zdárnému vývoji osobnosti mladého člověka. Tyto se týkají postupů orgánů činných v trestním řízení při uvalení vazby, výslechu, konfrontace, vyšetření duševního stavu mladistvé osoby, ale i

¹⁰⁵ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), §24

¹⁰⁶ Tamtéž, §31

¹⁰⁷ Chromý, J., Kriminalita páchaná na mládeži, 2010, s. 76

¹⁰⁸ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), §42

opatření při zahájení trestního stíhání, jako jsou vyrozumění zákonného zástupce, Probační a mediační služby České republiky a také orgán sociálně právní ochrany dětí.¹⁰⁹
*V řízení ve věci mladistvého, který nedovršíl osmnáct let věku, nelze vydat trestní příkaz ani sjednat dohodu o vině a trestu.*¹¹⁰

¹⁰⁹ Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), §46

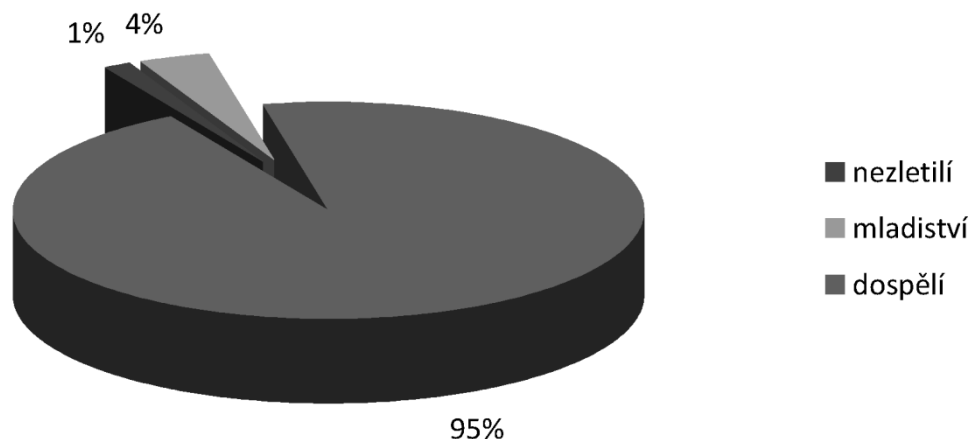
¹¹⁰ Tamtéž, §63

5. Kriminalita mládeže v České republice v datech

V České republice je ze zveřejňovaných statistik, článků a výsledků různých seminářů zřejmé, že mládež má největší podíl na kriminalitě mravnostní. A to 20,7%.¹¹¹ Tuto skutečnost si můžeme vysvětlit tím způsobem, že mládež je v období dospívání, někteří jedinci zkouší, co si mohou dovolit a neznají hranice svého chování. Svoji roli zde hraje zvědavost a nedostatečné ovládní sexuálních nutkání mládeže.

Na téměř 20% se dostává podíl mládeže u loupeží. Mládež u tohoto druhu kriminality využívá své fyzické kondice k překonání překážek, popřípadě k útěku. Velice častým terčem loupeží spáchaných mládeží jsou různé bary, herny a čerpací stanice.¹¹² Svoji fyzickou kondici mládež využívá také ke krádežím vloupáním. I tento druh kriminality je u mládeže velmi rozšířen.

Podíl pachatelů podle věku na celkové kriminalitě v ČR v roce 2011

Příloha č.1, graf
Zdroj: www.mvcr.cz

¹¹¹ http://www.prevencekriminality.cz/evt_file.php?file=17, s. 41

¹¹² Tamtéž, s. 5

Na webových stránkách Ministerstva vnitra České republiky jsem získal data o kriminalitě mladistvých. Tato jsou uspořádána do tabulky. Jedná se o počet skutků spáchaných osobami mladistvými v České republice, v rozmezí let 2010 – 2014. Pro srovnání jsou v tabulce uvedena i data z roku 2000.

Kriminalita dle druhu	Počet skutků za období					
	2000	2010	2011	2012	2013	2014
Vraždy celkem:	5	4	6	2	7	3
Násilné činy celkem:	1 111	810	819	829	677	565
Mravnostní činy celkem:	204	166	185	198	216	198
Krádeže vloupáním celkem:	3 024	1 277	1 358	1 105	897	710
Krádeže prosté celkem:	6 157	1 537	1 520	1 334	1 002	820
Majetkové činy celkem:	10 260	3 033	3 083	2 605	2 052	1 702
Ostatní kriminální činy celkem:	1 404	904	60	733	659	656
Zbývající kriminalita celkem:	329	193	11	150	122	121
Hospodářské činy celkem:	199	233	147	198	119	125
Obecná kriminalita celkem:	12 979	4 913	5 086	4 365	3 604	3 121
CELKOVÁ KRIMINALITA:	13 507	5 339	5 427	4 713	3 845	3 367

Příloha č.2, tabulka

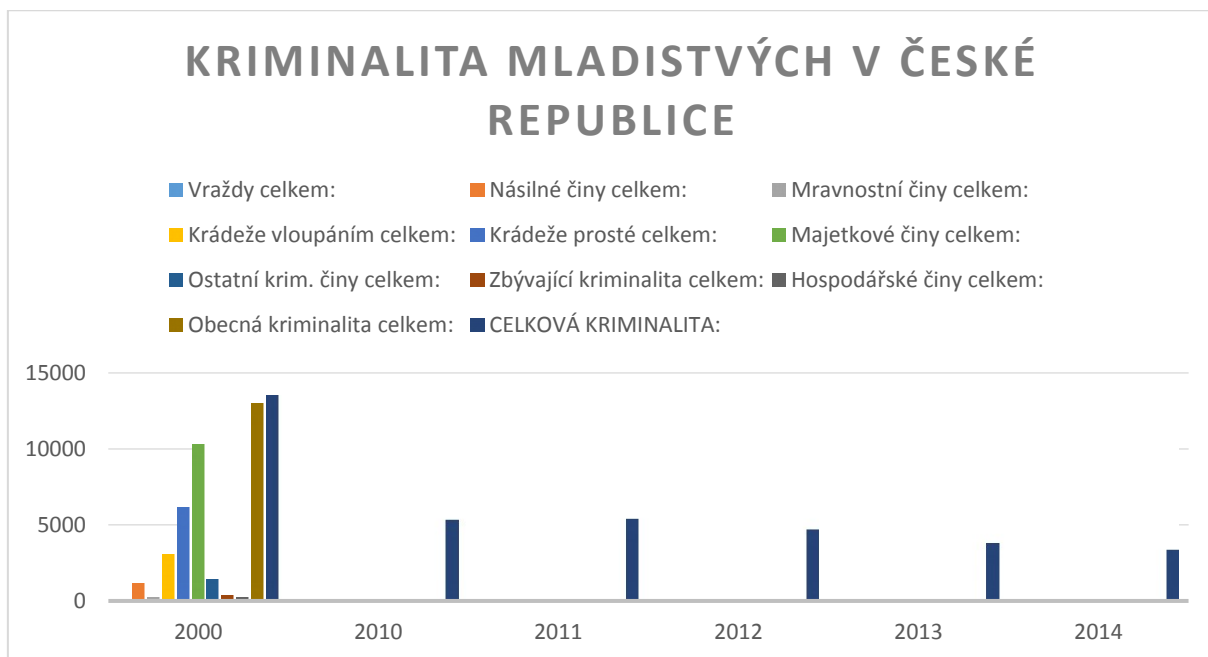
Zdroj: Vlastní zpracování

Data získána na webových stránkách MVČR: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality>

Jak je zřejmé z tabulky a dále i z grafu, v roce 2000 byl počet skutků spáchaných osobami mladistvými několikrát vyšší, než v ostatních sledovaných letech. Tato skutečnost má jednoduché vysvětlení. Pokud se zaměříme na druh kriminality, zjistíme, že nejvíce skutků bylo spácháno krádežemi a majetkovými činy celkem. Tuto skutečnost odráží novelizace trestního zákona, způsobená zákonem č. 265/2001 Sb. Tato novelizace s platností od 1. ledna 2002 přinesla změnu výše škod v trestním zákoně. Tímto se zvýšila škoda nikoli nepatrná z částky dosahující nejméně 2000 Kč na částku dosahující nejméně 5000 Kč. Značná část majetkových deliktů spadajících, dle dat uvedených v tabulce, v roce 2000 do kriminálních činů, se v dalších letech stala přestupkem dle Zákona o přestupcích, č.200/1990 Sb. Z tohoto důvodu došlo po roce 2000 ke značnému poklesu kriminality mladistvých. A nejen mladistvých.

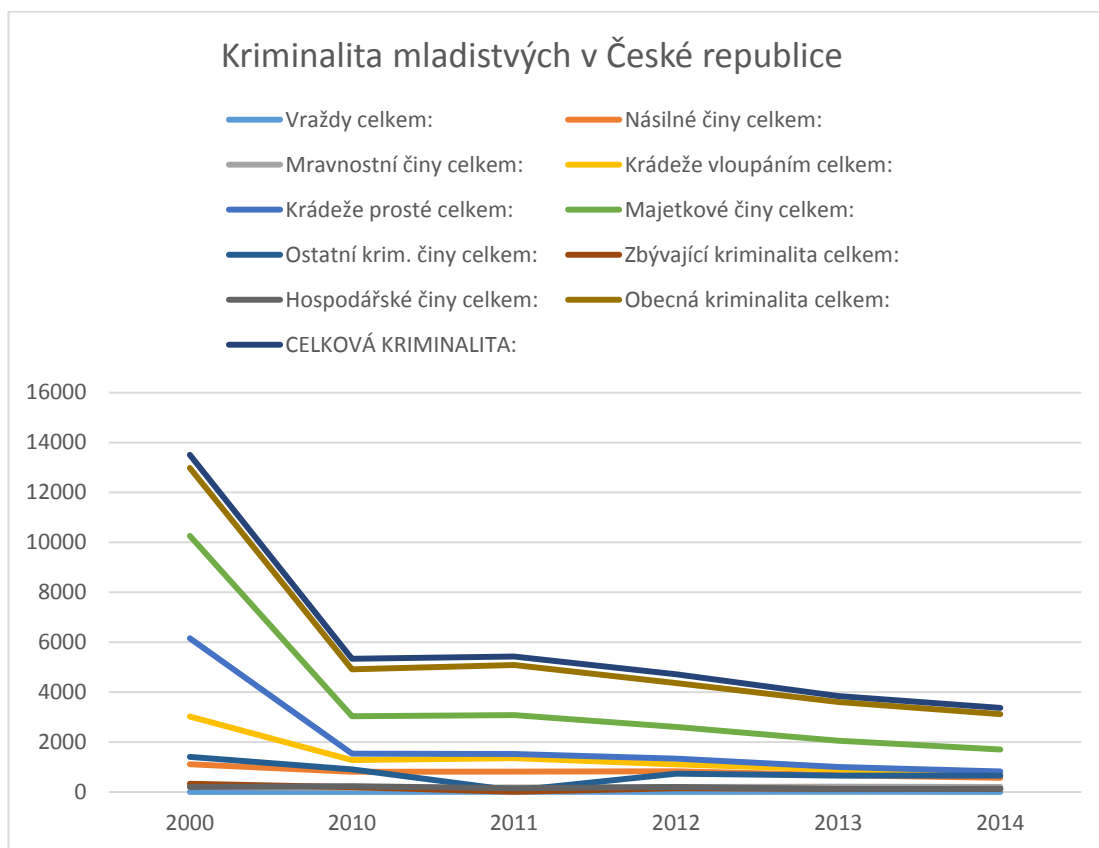
Přesto, jak je z tabulky patrné, počet skutků spáchaných osobami mladistvými v ČR, je v posledních letech klesající. Na přibližně stejné úrovni je pouze počet skutků, zařazených do

kriminality mravnostní. Na klesající tendenci kriminality mladistvých má obrovský vliv prevence kriminality, výkon Probační a mediační služby ČR, přístup orgánů činných v trestním řízení k mládeži a hlavně výchova. A to výchova nejen v rodině, ale i ve školských zařízeních. Další skutečností, která ovlivňuje kriminalitu mladistvých, je snaha obcí o zrušení sociálně vyloučených lokalit a snaha o začlenění skupin sociálně vyloučených do společnosti.

Příloha č. 3: Kriminalita mladistvých v České republice, skupinový, sloupcový graf

Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha č. 4, Kriminalita mladistvých v České republice, spojnicový graf

Zdroj: Vlastní zpracování

6. Výzkumná část

6.1. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjištění, zda je mladistvá osoba dopouštějící se delikventního jednání ovlivněna výchovou, popř. jinými vlivy a zda výchova je primární predispozicí ke kriminálnímu jednání mladistvých osob.

6.2. Výzkumné otázky

- Je výchova primární predispozicí ke kriminálnímu jednání mladistvých?
- Ovlivňuje spolupráce rodiny a školy delikventní jednání mladistvých?
- Existují další kriminogenní faktory ovlivňující kriminalitu mladistvých? Pokud ano, jaké?

6.3. Výzkumný soubor

Výzkumná část obsahuje soubor tří případových studií mladistvých osob. Jedná se o osoby, které byly narozeny mezi roky 1991 – 1995.

6.3.1. Případová studie č. 1

Mladistvého zde označíme jménem Petr. V létě se Petr společně s dalším kamarádem, tento byl nezletilý, dopustil protiprávního jednání a to tím způsobem, že vstoupili bez vědomí majitelů na jejich pozemky a to ve čtyřech případech. Ve dvou případech při vstupu na pozemky způsobili škodu okolo 1-2 tisíce Kč. V jednom případě vznikla majiteli škoda cca 400 Kč. V posledním případě vznikla majiteli, kterým byla právnická osoba, škoda cca 7.500 Kč. Petr v době spáchání těchto skutků již nebyl osobou nezletilou, ale podle trestního zákona mladistvým. Výše popsanými skutky se Petr dopustil provinění krádeže, neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru a poškozování cizí věci.

Petr byl pozván s rodiči na Probační a mediační službu. O případu byl vyrozuměn státní zástupce. Na probační a mediační službě bylo domluveno, že Petrovi rodiče zaplatí škodu, kterou Petr způsobil. Petr napsal omluvné dopisy, které rozeslal poškozovým. Byli

kontaktování poškození, kdy jeden z poškozených navrhl, že Petr si u něj může škodu odpracovat a dohodli se na počtu hodin i období, ve kterém k práci dojde. Jeden z majitelů uvedl, že mu vzhledem k výši způsobené škody postačuje domluva a od náhrady škody upouští. Třetí majitel požadoval uhradit 400 Kč. K úhradě ze strany Petrovi matky skutečně došlo. Poslední z majitelů, který utrpěl nejvyšší škodu, požadoval po Petrově matce uhradit polovinu z této škody, poněvadž druhou polovinu požadoval na rodičích Petrova spolupachatele.

Petrova matka a nevlastní otec zpochybňovali výši způsobené škody, neměli snahu věc řešit tím způsobem, že uhradí škodu a pokusí se na Petra výchovně působit, aby pochopil, že se dopustil nevhodného a navíc trestného chování. Petr odpracoval na zahradě jednoho z poškozených, část předem domluvené práce. Zbytek odpracovat odmítl. Škoda nebyla uhrazena.

V následujícím roce bylo nařízeno ve věci hlavní líčení. Petr byl odsouzen k podmíněnému trestu v trvání 5 měsíců se zkušební dobou na 1 rok. Petrovi byl nařízen dohled probačního úředníka a úhrada škody. Tím skončilo přípravné řízení, po nabytí právní moci rozsudku nastoupil dohled probačního úředníka. Tento zjistil informace o Petrově rodině. Petr žil v úplné rodině, podle svého vyjádření, asi do věku šesti, nebo osmi let. Petrův otec požíval ve větší míře alkoholické nápoje. Ve stavu opilosti potom fyzicky napadal Petrovu matku a později i samotného Petra. Později se Petrovi rodiče rozvedli. Otec se odstěhoval a nejevila o syna ani o jeho dva bratry zájem. Pouze Petrovi vyhrožoval prostřednictvím mobilního telefonu. Petr dále sdělil, že mu tento mobilní telefon někdo odcizil v šatně tělocvičny. Uvedenou krádež nehlásil. Se ztrátou mobilního telefonu ustaly i výhrůžky otce. Matka si našla nového partnera. Tento se přistěhoval do rodiny. Matka uvedla, že výchova dětí probíhá bez jakýchkoli potíží. V tuto dobu spáchala Petrova babička sebevraždu. O nějakou dobu později zemřel i Petrův dědeček, který byl nevlastním otcem Petrovy matky. Tento byl do své smrti (od sebevraždy manželky) často ve stavu opilosti. Petrova matka měla nevlastního otce, tudíž také vyrůstala v rozvrácené rodině. Tyto události přispěly k tomu, že matka výchovu svých dětí zanedbávala ještě víc. Podle matky nastaly potíže s výchovou v době, kdy si na rodinu zasedla kurátorka pro mládež. Kurátorka však o věci hovořila s tím, že matka nejevila zájem o synovy problémy a konflikty, ke kterým docházelo ve škole. Rodiče se nedostavovali na třídní schůzky svých dětí, nepřebírali poštu. Svým dětem nebyli oporou a neměli zájem o řešení výchovných problémů. Matka zakázala

svému příteli zasahovat do výchovy svých dětí s tím, že není důvod cokoli řešit. Ve škole však docházelo k stále častějším prohřeškům ze strany Petra. Rozbil neurčený předmět, neustále lhal učitelům. Zde např. uvedl, jak zatloukal šrouby do dřeva, namísto toho, aby je zašrouboval správným způsobem. Poté, kdy učitel tuto skutečnost zjistil, nedokázal se Petr ke svému jednání postavit čelem, ale všechno popřel. Lži si vymýšlel velice často. Podváděl členy pedagogického sboru. Do školy nenosil pomůcky, neustále odmlouval, choval se drze nejen ke spolužákům, ale i učitelům. Petr nebyl ve škole oblíben pro své agresivní chování. Dvakrát opakoval ročník. Rodiče odmítli jakkoli spolupracovat s pedagogickými a výchovnými pracovníky. Ve škole však Petra potěšila důvěra od pedagogů, pokud mu byla projevena. Petr neměl ve škole žádné neomluvené hodiny.

Petr nastoupil ke studiu na učilišti. Jelikož jeho nevlastní otec byl automechanik, bavily Petra praktické předměty, kdy byl i chválen vedoucím odborné praxe. Zde již matka jevila o svého syna zájem, dostavovala se na třídní schůzky. Petr se však i nadále dopouštěl prohřešků proti školnímu řádu. Došlo i k hrubému jednání, kdy Petr napadl ve škole spolužáka. Poté se svým mladším bratrem napadli i jeho otce, který chtěl napadení řešit jako případ šikany. Spolužákova otce napadli slovně, ale došlo i k vzájemnému fyzickému kontaktu. V průběhu dohledu vyšlo najevo, že Petr napadl na zastávce autobusu chlapce. V obou případech byla Petrovi uložena sankce. Matce Petra na celé záležitosti vadila pouze ta skutečnost, že uložené pokuty bude muset uhradit ona, pro své syny však z těchto událostí nevyvodila žádné důsledky. Probační úředník podal návrh na veřejné zasedání a prodloužení zkušební doby pro Petra o 1 rok. Zkušební doba byla prodloužena.

Ve druhém ročníku se Petrovo chování výrazně zhoršilo, stejně jako prospěch. Petr nebyl klasifikován v jednom předmětu. Vše bral na lehkou váhu. Bez vědomí rodičů si doma vzal vozidlo a společně se svými kamarády se projížděl po okolí. Při jízdě došlo k dopravní nehodě, kdy při vyšetřování bylo zjištěno, že Petr řídil pod vlivem alkoholu a bez příslušného řidičského oprávnění. Petr uvedl, že tehdy dostal tak nařezáno, že se nemohl posadit. Zároveň dostal od rodičů domácí vězení do osmnáctých narozenin.

Petr měl ve druhém ročníku neomluvené hodiny, porušoval školní řád. Nechával se ostatními zlákat k různému nevhodnému jednání. V rodině nastala změna, kdy matka byla nemocná, a otec podal v zaměstnání výpověď. Oba rodiče tak zůstali bez práce. Petr po šesti letech odjel ke svému biologickému otci. Zde zjistil, že otec má dvě další děti. Ani s těmito dětmi však nežije. Otce Petr bral jako cizího člověka a dokonce mu vykal.

Petr měl ve druhém ročníku již 30 neomluvených hodin, jeho chování bylo hodnoceno jako neuspokojivé. V tuto dobu došlo ke smrti Petrova dědečka, jak již bylo výše zmíněno. Řešilo se dědictví, což prohloubilo problémy v širší rodině. Nevlastní otec sdělil policii, že vozidlo Petrovi nepůjčil, tudíž mu bylo odcizeno. Poté přestal s Petrem komunikovat. Matka měla největší obavu z toho, že Petr půjde do výkonu trestu a to pro ni bude obrovská ostuda. Petr nevede řádný život, je potrestán za řízení v opilosti, bez platného řidičského oprávnění. Soudce se pokouší dát Petrovi možnost nápravy, prodlužuje o další rok dohled probačního úředníka a odsuzuje Petra k vykonání 30 ti hodin obecně prospěšných prací. Tyto Petr s přestávkou odpracoval.

Petr se dle svých slov zastal šikanovaného spolužáka a je mu vyhrožováno ostatními. Má obavy. Petr je podezřelý z povolení šroubů u kola osobního vozidla. Petrovi nebyl skutek prokázán, nedošlo naštěstí k újmě na zdraví, ani ke škodě na majetku.

Od Petrova řízení v opilosti a poškození vozidla se doma situace zklidnila. Rodina se chce přestěhovat z důvodu práce otce, kterou sehnal v jiném městě. Petr nemá ve škole žádnou nedostatečnou, přemýšlí o stěhování do Čech, kde vyrůstala jeho matka. Prospěch má podprůměrný. Na učilišti má velké množství prohřešků, nenosí pomůcky, porušuje školní řád kouřením. Petr má snížený stupeň z chování.

Petr s mladším bratrem si vybíjí agresivitu na lidech a v několika případech dochází k fyzickému napadení jiných osob. Petr je odsouzen k trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem trestu. Tento trest Petrovi zruší amnestie prezidenta republiky. Petr však pokračuje se svým mladším bratrem ve fyzickém napadání lidí. V době, kdy je již plnoletým, napadne se svým mladistvým bratrem v několika případech osoby, kdy ve dvou případech dochází k těžké újmě na zdraví. Přesto, že jednoho z napadených dobře znali, odmítli se s ním domluvit na úhradu škody a bolestného. Petr je odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody v trvání čtyř let. Jeho nezletilý bratr je odsouzen k výkonu trestu dvanácti měsíců. Oba nepodmíněně. Oba mají stanovenou povinnost zaplatit náklady na léčení.

Tak přes snahu probačního úředníka, přihlídnutí soudu k věku a všem dalším skutečnostem Petr nakonec končí ve výkonu trestu.

Zásadní vlivy:

V rodině probíhala nedostatečná výchova. Naprosto selhala komunikace rodiny a školy. Mladistvý postrádá roli otce, svoji úlohu sehrál alkoholismus.

6.3.2. Případová ilustrace č. 2

Mladistvý chlapec, říkejme mu např. Jiří. Narodil se sedmnáctileté matce a jejímu příteli z romské národnostní menšiny. Jelikož matka nebyla plnoletá, babička ji přesvědčila, že se o Jiřího bude starat a bude jej vychovávat, protože má zkušenosti a bude mu větší oporou. Brzy se však ukázalo, že babička Jiřího nechtěla pustit do romské komunity. Matka si zvykla, že se nemusí a syna Jiřího starat a brávala jej domů pouze výjimečně. V době, kdy se babička nemohla o Jiřího starat, byl Jiří umístěn v dětském diagnostickém ústavu. Po smrti babičky Jiří bydlel u svých rodičů, společně s dalšími třemi sourozenci. Jiří se velmi těžko přizpůsoboval bydlení v obci, kde žila velmi početná romská komunita, se kterou se musel naučit žít jiným způsobem než dosud. V době, kdy Jiří bydlel u babičky, snil o tom, že bude právník. Na základní škole měl celkem slušné výsledky. Když se přestěhoval, školní výsledky se zhoršovaly. Rodiče Jiřího nepřikládali výuce a škole nějaký větší význam. Školní docházku brali pouze jako něco, čím se musí projít. Časem Jiří tento názor přijal za svůj. Po dokončení základní školy nenastoupil na žádné učiliště, sdělil, že se mu nechce.

Jiří se již před patnáctým rokem svého věku dopustil deliktního jednání, kdy se dopustil činu jinak trestného. Brzy po nabytí zletilosti mu byl uložen dohled probačního úředníka, protože společně s dalšími mladíky odcizili kovové předměty a dešťové žlaby z chaty, kterou poškodili. Matka uvedla, že lituje toho, že neměla Jiřího ve své péči a nevychovala jej jiným způsobem.

U probačního úředníka Jiří přiznal, že babičce vzal bez jejího vědomí asi ve třech případech platební kartu a bez jejího svolení vybral z této karty hotovost v blíže neurčené výši. Když skončil dohled probačního úředníka, kam Jiří pravidelně docházel, dopustil se Jiří opět protiprávního jednání, kdy se společně s dalším mladíkem vloupali do budovy. Z této odcizili alkoholické nápoje a další věci v hodnotě cca 20000 Kč. Při vloupání způsobili škodu 3500 Kč. Trestní stíhání v této věci bylo podmíněně zastaveno na zkušební dobu dvou let. Ve zkušební době byla uhrazena část způsobené škody. Jiří pracoval na různých brigádách, stále zaměstnání neměl. Za několik měsíců Jiří stanul opět před soudem pro mladistvé, kdy mu již byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání čtyř měsíců za odcizení motorky a řízení motorového vozidla bez příslušného oprávnění. Spolupachatel Jiřího se k činu doznal, litoval jej a zaplatil část škody, přestože byl již dospělý, nebyl odsouzen k výkonu trestu

odnětí svobody, ale k odpracování 300 hodin obecně prospěšných prací. Jiří, na rozdíl od svého spolupachatele, popřel svoji vinu a odmítl uhradit škodu.

Jiří byl stíhán vazebně pro další krádeže, loupež, kdy odcizil mobilní telefon a také pro neoprávněné držení platební karty. Jiří byl propuštěn z vazby, řízení bylo před skončením, očekával se pouze listinný důkaz. Jiří spolupracoval s Probační a mediační službou ČR. Jako již dříve, utíkal z domu a přespával neznámo kde. Bral léky, léčil se u psychiatra. Rodiče se chovali, jakoby jim to bylo jedno. Otec po celou dobu zaměstnán, matka v domácnosti, pečuje o v tuto dobu narozené, již páté dítě.

Za loupeže a další krádeže mobilních telefonů byl Jiří odsouzen k 30 ti měsícům odnětí svobody, kdy byla započítána vazba. Z výkonu trestu se vrátil asi po roce. Ve výkonu trestu Jiří prošel rekvalifikačním kurzem. Jiří dosáhl plnoletosti, stále jako mladistvý však dostal dohled na dobu 5 let. Jiří pravidelně docházel na Probační a mediační službu ČR. Vrátil se k rodičům. Otec zaměstnán, matka pečuje o malé dítě. Nahlásil se na úřad práce, odkud byl dříve vyřazen. Jiřímu se nedařilo získat brigády, chtěl s rodiči odjet za prací do Anglie. Poškození se hlásili o úhradu škody. Jiří si našel přítelkyni. Tato má stejně jako Jiří, otce z romské komunity. Přítelkyně má na Jiřího velice dobrý vliv. Přesto dál bere léky proti bolesti. Říká, že jej uklidňují. Jiřího test na omamné látky je pozitivní na amfetamin. Jiří u probačního úředníka přiznává, že se pokusil o sebevraždu, když spolykal větší množství léků. Uvádí, že jej zklamala rodina, která s ním vůbec nekomunikuje. Sourozenci mu říkají strejdo, berou ho jako cizího.

Jiří opět odcizil kovové předměty, nebyl navržen výkon trestu a Jiří byl odsouzen k vykonání obecně prospěšných prací. Tento tret byl prominut amnestií prezidenta republiky. Jiří je hospitalizován na psychiatrické léčebně. Stále se snaží kvůli přítelkyni. Probační úředník přiměje Jiřího k návštěvám psychiatra. Jiří souhlasí, k psychiatrovi se však dostaví pouze ve dvou případech. Poté již na další kontroly nedochází. Jiří se snaží uhradit alespoň část škod, které způsobil. Navštěvuje probačního úředníka, přestože je již dospělý. Žije se svojí přítelkyní. Nejsou hlášeny žádné přestupky, nebo jiné protiprávní jednání ze strany Jiřího.

Zásadní vlivy: Výchova probíhá mimo nejbližší rodinu. Chybí role matky i otce. Později Jiří žije v lokalitě sociálně vyloučených. Na jednání Jiřího mohou mít vliv léky, které užívá. Jiří není přijat mezi ostatní členy rodiny.

6.3.3 Případová studie č. 3

Honza se narodil rodičům, kteří se v době jeho nezletilosti rozvedli. Otec ve výkonu trestu odnětí svobody za závažnou kriminalitu. Matka pracuje v zodpovědné manažerské funkci.

Honza již na základní škole napadl ve dvou případech spolužáky. Vše zlehčoval, dopouštěl se provokací učitelů. Matka se stále snažila vše řešit takovým způsobem, aby Honza neměl potíže. Na zábavě se dopustil fyzického napadení jiné osoby, kdy došlo ke zranění této osoby. Matka se snažila za Honzu vše řešit. Honza byl odsouzen k domácímu vězení. V trestné činnosti pokračoval. Vzal od kamaráda zlato, o kterém věděl, že kamarád jej ukradl v rodině, a zlato zastavil za finanční hotovost do zastavárny. U projednávání tohoto provinění pronesl několik „silných“ slov. Honza byl poté odsouzen k vykonání 300 hodin obecně prospěšných prací. Tyto nevykonal.

Honza opakovaně řídil motorové vozidlo a to i přes soudem vyslovený zákaz. Honza chodil k psychiatrovi, kam přestal docházet. Honza měl velkou zálibu v airsoftu a vojenských věcech. Provozoval tzv. parkour, kdy se člověk pohybuje prostorem za pomoci překonávání různých překážek. Chtěl na vojenskou školu, kam nebyl přijat z důvodu zdravotního stavu. Poté nastoupil na učiliště, kde se chtěl vyučit číšníkem.

Na zábavě opět napadl mladíka. Tohoto napadl 2x v průběhu zábavy. Mladíka kopal a došlo k ublížení na zdraví. Bylo zahájeno trestní stíhání. Honza byl hrdý na svého otce ve výkonu trestu a hrubý na svoji matku. Probační a mediační služba přispěla k sepsání dohody o úhradě škody způsobené při napadení. Matce se zdála výše škody příliš vysoká, k dohodě ale došlo. Škoda byla uhrazena, byl podán návrh na zastavení trestního stíhání, kdy toto bylo zastaveno. Honza dostal zkušební dobu 18 měsíců. Honza se však neosvědčil, protože se ve zkušební lhůtě dopustil dalších provinění. Honza jezdil opakovaně motorovými vozidly. Matka jej prosila, ať tak nečiní. Honza si s kamarádem koupil auto v autobazaru, kdy s kamarádem část uhradili hotově a na zbytek uzavřeli smlouvu o splátkách. Honzova matka

nahlásila ze strachu na policii, že její syn jezdí motorovým vozidlem. Než policie Honzu při řízení přistihla, Honza způsobil dopravní nehodu. Při této došlo k těžké újmě na zdraví kamaráda.

Matka Honzu „vyhodila“ z domu. Bydlel u strejdy. K matce chodil na oběd a pro peníze, které mu dávala. Ústavní výchovu matka považuje za zbytečnou. Uvádí, že syn jde ve stopách svého otce. Honza opustil školu, nepracuje. Říká, že se mu nechce. Má uhradit škodu zdravotní pojišťovně, kterou způsobil při autonehodě. Výše škody je 60 tisíc Kč. Honza uvádí, že nic platit nebude, že zadarmo dělat nebude. Že je mu vše jedno. Stejně jako uvedl, že nezplatí nic svému kamarádovi, kterého zranil. Jako odškodné mu dal boxerské rukavice. Zajímalo jej pouze, kam bude zařazen do výkonu trestu, jaké to tam je, apod.

Honza je odsouzen za řízení vozidla, ublížení na zdraví z nedbalosti (při autonehodě) a vloupání do jedné provozovny k podmíněnému trestu odnětí svobody v délce 18 ti měsíců, s podmíněným odkladem na dobu 24 měsíců. Rozhodovalo se o ochranné výchově. Ještě před nabytím právní moci rozsudku a než se rozhodlo o ochranné výchově, byl Honza odsouzen k souhrnnému trestu odnětí svobody v délce 22 měsíců, se zkušební dobou na 32 měsíců, protože se s dalším pachatelem dopustili ve čtyřech případech vloupání do provozoven. Zde odcizili v jednom případě pokladnu.

Honza nevykonával obecně prospěšné práce, nedodržel podmínky domácího vězení. Pokračoval v trestné činnosti. Proto byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. U jiného soudu byl uznán vinným z krádeže motorky, která měla vysokou hodnotu, stále se dopouštěl maření výkonu úředního rozhodnutí. Nyní je ve výkonu trestu.

Zásadní vlivy: Otec dlouhodobě ve výkonu trestu odnětí svobody. Honza má akční záliby a obdivuje trestaného otce. Role otce chybí, matka je přehnaně ochranná.

6.4 Výběr výzkumného vzorku

Níže uvedené případové studie jsem si vybral z toho důvodu, že byly vychovávány ve srovnatelné době, tudíž žili ve stejné demokratické společnosti, kde platí stejná práva pro každého, bez ohledu na věk, pohlaví, rasu, apod. Při výběru první studie jsem se orientoval na tu skutečnost, že v rodině chyběl element otcovské výchovy. Při výběru druhé studie jsem se zaměřil na mladistvého, který žil v lokalitě, kde žije větší množství sociálně vyloučených osob. Třetí případová studie obsahuje predispozici dědičnosti, kdy otec mladistvého tráví výraznou část života ve výkonu trestu. Při výběru hrála roli výchova, kdy tato neprobíhala standartním způsobem, ale také problémy s alkoholismem v rodině.

6.5. Použité metody

Jelikož je výzkum kvalitativní, je zaměřen především na význam a vliv výchovy mladistvých. Jsou použity tři případové studie, kdy každá je jedinečná. Případové studie byly zaznamenány zčásti selektivním poslechem záznamů, zčásti také opisováním záznamů. Tyto záznamy byly získány od Probační a mediační služby ČR.

Z důvodu etiky výzkumu a také zachování anonymity mladistvých, nejsou v případových studiích uvedena data narození mladistvých ani data spáchání provinění a vynesení rozsudku. V případových studiích také byla nahrazena jména osob. Není zmíněno bydliště osob.

Při hledání odpovědí na výzkumné otázky byla použita metoda komparace, tedy vzájemné porovnávání zjištěných dat.

6.6. Shrnutí výsledků k výzkumné části

Z případu Petra je zřejmé, že pro jeho pozdější vývoj a asociální chování sehrála významnou roli právě výchova v rodině. Rodina, ve které Petr žil, byla špatně fungujícím prostředím, měla zásadní vliv na nezdravém rozvoji Petrovy osobnosti. Harmonický vývoj dítěte v takové rodině je ohrožen. V rodině chyběla komunikace, která by přispěla k vytvoření rodinného klimatu. Stejně jako v rodině, chyběla komunikace i mezi rodinou a školou, neboť Petrova matka odmítala se zástupci školy komunikovat. Tímto byla porušena zásada spolupráce všech vychovatelů, kdy by všichni profesionální vychovatelé (pedagogičtí pracovníci, vedoucí zájmových kroužků) a neprofesionální vychovatelé (rodiče) měli

vzájemně spolupracovat.¹¹³ Matka namísto komunikace s kurátorkou, její návrhy odmítala. V rodině chyběl vzor. Petr nebyl veden k zodpovědnosti ani k plnění povinností. Rodinu bychom mohli zařadit do skupiny rodin nadměrně liberálních, kdy dítě v této rodině nemá jasný řád, neexistují cíle a typické je improvizování, kdy rodina přechází od liberální výchovy k autoritářské¹¹⁴

Rodinu také můžeme zařadit do skupiny disociovaných rodin. Zde se projevuje narušenost vztahů vnitřních uvnitř rodiny, tak vnějších, kdy rodina nedostatečně komunikuje s okolím, izoluje se od okolí. V takové rodině dochází k citovým strádáním.¹¹⁵

Petrova rodina se projevuje jako rodina dysfunkční.¹¹⁶ Takle dysfunkčnost rodiny se projevuje tím, že Petrova matka popírá problémy, na které je upozorňována kurátorkou a dalšími pedagogickými pracovníky. Život v dysfunkční rodině může (avšak nemusí) u členů rodiny způsobovat asociální chování, záškoláctví, apod. (Sobotková)¹¹⁷

V rodině selhaly sociální role. Petrův otec naprosto selhal v roli otce. Po nadměrném užívání alkoholických nápojů se choval arogantně, s velkou mírou agresivity, kdy docházelo k fyzickému napadání Petrovy matky i samotného Petra. Později se od rodiny odstěhoval a nadále se nestýkal ani s Petrem. Nevlastní otec nedokázal plně převzít roli otce. Při řešení pozdějších problému s výchovou mu dokonce matka zakázala do výchovy Petra zasahovat. V rodině tedy naprosto chyběla role otce, jako mužského vzoru. Petr ze strany otce a otčima zažil pouze nezáměr, nebo agresi a násilí. Nevlastní otec se pokusil Petra zaujmout alespoň svým zaměstnáním automechanika.

Matka ve své roli byla pravděpodobně ovlivněna již od svého dětství, kdy žila s matkou a nevlastním otcem. I zde sehrál svou roli alkohol. Výchova, dle zjištěných informací, byla také volná až spíše liberální. Matka tudíž při své výchově nezískala předpoklady pro svoji roli matky.

I role prarodičů Petrovi v jeho dětství přdestřela spíše potíže s alkoholem. Po smrti babičky a dědy se navíc projevila negativně celá rodina, kde se vážně narušily vztahy z důvodu majetku, při komplikovaném řešení dědictví.

¹¹³ Kantorová, J., a kol., Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I., 2008, s. 148

¹¹⁴ Tamtéž, s. 27

¹¹⁵ Tamtéž, s. 27

¹¹⁶ Tamtéž, s. 28

¹¹⁷ Tamtéž, s. 28

Když se vrátíme k matce, tato popírala autoritu Petrova otčíma, kdy mu dokonce zakázala do výchovy zasahovat. Na Petrově chování jí vadila pouze skutečnost, že musela uhradit nějaké sankce a způsobené škody. Matka se nesnažila Petrovo chování jakkoli korigovat a zcela upustila od výchovy, která by měla výchovný efekt. Tento by pomohl Petrovi vymezit pravidla chování, mohl Petra upozornit na nevhodnost jeho chování, na potíže z jeho chování plynoucí, apod. Při výchově Petra nebyla dodržena zásada úcty ke každému člověku, kdy vychovatel musí dávat dětem najevo úctu ke všem lidem a tuto úctu vyžadovat i na vychovávaném jedinci.¹¹⁸

Jiří byl vychováván babičkou. Tato pravděpodobně nedokázala dokonale převzít roli matky. Jiří postrádal ve výchově nejen částečně roli matky, ale hlavně roli otce, který mohl Jiřího směřovat k plnění povinností a přípravě na zaměstnání. Otce Jiří vídal zřídka, jen pokud si jej rodiče vzali domů. Výchova v rodině byla vedena několika způsoby. Základní výchova byla vedena matkou. Do výchovy částečně zasahovali rodiče a v době, kdy byl Jiří umístěn v diagnostickém ústavu, okusil Jiří výchovu ústavní. Jiří se k ústavní výchově nevyjadřoval, s tím, že mu tam nebylo špatně.

Významný vliv na asociální chování Jiřího měla především volnost, ve které vyrůstal. Výchova v rodině byla vedena jako nadměrně liberální. Vychovatelé spolu nespolupracovali, protože babička neměla ráda Jiřího otce. Z tohoto důvodu nebyly funkční rodinné vazby. Nefunkčnost těchto vazeb se projevila také na přijetí Jiřího ze strany jeho sourozenců. Tito mu říkali strejdo, nepřijali jej mezi sebe, což jak Jiří uvedl, jej velice mrzelo. Nefunkčnost rodinných vazeb a špatná výchova byly primární predispozicí Jiřího k deliktnímu jednání. Velmi silným faktorem však byla také skutečnost, že Jiří musel bydlet na vesnici, kde žila velmi početná sociálně vyloučená skupina obyvatel. Jiřímu se do této skupiny nechtělo, přesto v ní našel své místo.

Velkou pozitivní roli v životě Jiřího sehrává právě přítelkyně, která se snaží Jiřího přesvědčit, aby si našel práci a našel svoji sociální roli ve společnosti. Můžeme říci, že Jiří našel citové vazby k určitému člověku a to mu významně pomáhá v jeho chování.

¹¹⁸ Kantorová, J., a kol., Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I., 2008, s. 149

Honzova matka byla velice úspěšná ve svém zaměstnání a společenském postavení. Vžila se do role ochranné matky a omlouvala veškeré Honzovy prohřešky. Snažila se je vyřešit, ale pouze proto, aby její syn neměl žádné potíže. Honza, přestože se dopouštěl delikventního jednání, nebyl matkou veden k disciplíně ani k úctě vůči ostatním lidem. Honzovi chyběla v rodině role otce. Svého otce, který dlouhodobě pobýval ve výkonu trestu odnětí svobody, vnímal jako „akčního hrdinu“. Honza měl velmi rád veškeré akční aktivity a sporty. Honza si po celou dobu svého delikventního chování uvědomoval, že bude v budoucnu odsouzen k nepodmíněnému trestu, toto mu žádným způsobem nevadilo.

7. Celkové shrnutí

Již v teoretické části se daly najít odpovědi na výzkumné otázky, kdy bylo jasně uvedeno, že výchova je velmi důležitým faktorem, formujícím osobnost člověka. Jelikož je faktorem trvalým, je třeba vychovávat člověka již od narození, protože veškeré zanedbání výchovy může mít v budoucnu vliv na osobnost jedince.

Z výše uvedených případových studií je zřejmé, že nedostatečná výchova byla primární predispozicí delikventního chování uvedených mladistvých chlapců. Výchova byla nejen nedostatečná, ale také nevhodně zvolená. V rodině Jiřího naprosto selhaly rodinné vazby a nebyla zde uspokojena citová potřeba.

Také spolupráce rodiny a školy je významným faktorem působícím na delikventní jednání mladistvých. V rodinách chlapců z výzkumného souboru neprobíhala komunikace rodiny a pedagogických pracovníků, popř. rodiny a kurátora. Rodina byla ochotna částečně spolupracovat pouze s Probační a mediační službou, kdy z tohoto můžeme vyvozovat, že šlo o způsob, jak zabránit odsouzení chlapců.

Mezi další faktory působící na kriminální chování chlapců můžeme zařadit především alkoholismus. Dalším faktorem, může být i dědičnost, kdy dítě přebírá po svých rodičích predispozici k delikvenci. Nelze opomenout vliv okolí, kdy se v jednom vzorku projevilo soužití v sociálně vyloučené skupině.

Z práce vyplývá, že výchova, společně s prostředím, ve kterém člověk vyrůstá, mladého člověka ovlivňuje do takové míry, že změny v chování v pozdějším věku jsou možné, ovšem za přispění nového, podnětného prostředí, lásky, péče, sounáležitosti a dalších pozitivních vlivů.

Použitá literatura a zdroje:

KOCOURKOVÁ, Vladimíra a Anna ŠAFRÁNKOVÁ. Úvod k primární prevenci rizikového chování. 1. vyd. Olomouc: Agentura Gevak, 2014, 55 s. ISBN 978-80-86768-85-4.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MUNKOVÁ, Gabriela. Sociální deviace: (přehled sociologických teorií). Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2001, 134 s. ISBN 80-246-0279-2.

ŘEZÁČ, Jaroslav. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998, 268 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-48-6.

KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ. Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I. Olomouc: Hanex, 2008, 246 s. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-024-0.

KANTOROVÁ, Jana. Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II. Olomouc: Hanex, 2008, 244 s. Vzdělávání. ISBN 9788074090301.

NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. Kriminologie. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, 528 s. ISBN 978-80-7357-377-5.

JEDLIČKA, Richard. Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

SUCHÝ, Oldřich a Zdeněk ŠVANCAR. Mládež a kriminalita. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1972, 272 s. Živé myšlenky (Melantrich).

KAČÁNI, Vladislav. Rodina, výchova, delikvencia. Bratislava: Smena, 1975, 133 s. Křižovatky.

MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024723105.

VESECKÁ, Renáta a Jakub CHROMÝ. Kriminalita, veřejnost a média: problémy, o nichž se příliš (ne)mluví. Praha: Linde, 2009, 124 s. ISBN 978-80-7201-772-0.

CHROMÝ, Jakub. Kriminalita páchaná na mládeži: aktuální jevy a nová právní úprava v České republice. Praha: Linde, 2010, 239 s. ISBN 978-80-7201-825-3.

HAYES, Nicky. Základy sociální psychologie. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003, 166 s. ISBN 80-7178-763-9.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. Přehled vývojové psychologie. 3., uprav. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 189 s. ISBN 978-80-244-2433-0.

JELÍNEK, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o výkonu vazby, zákon o výkonu trestu odnětí svobody, advokátní tarif. 1. vyd. podle stavu k 1.1.2010. Praha: Leges, 2009, 1216 s. Glosátor. ISBN 978-80-87212-22-6.

Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), Codexis

Zákon č.40/2009Sb., trestní zákoník, Codexis

<http://gyn.cz/tree.php?up=289>

<http://www.mvcr.cz/clanek/informace-o-mezinarodni-konferenci-o-kriminalite-mladeze-ktera-se-konala-25-27-rijna-2006-na-akademicke-pude-univerzity-konstantina-filozofa-v-nitre-slovenska-republika.aspx>

<http://www.policie.cz/clanek/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky-statisticke-prehledy.aspx>

<http://www.policie.cz/clanek/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky-statisticke-prehledy.aspx>

<http://www.msmt.cz/file/30376> ...metodický pokyn MŠMT k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních

www.prevencekriminality.cz/evt_file.php?file=171 - vývoj kriminality mládeže v České republice

www.policie.cz/.../zprava-o-situaci-v-olomouckem-kraji-za-rok-2012-pdf..

www.poradenskecentrum.cz/dokumenty/pp2002-8.doc.

(ZÁVAZNÝ POKYN policejního prezidenta ze dne 21. ledna 2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži)

www.mvcr.cz/soubor/zprava08-pdf.aspx (Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR v roce 2013. | podklady za Olomoucký kraj 12/14)

<http://www.ekonomikon.cz/ekonomika/maslowova-pyramida>

<http://www.e-advokacie.cz/cs/clanky/novy-trestni-zakonik-rekodifikace-trestniho-prava>

<http://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx>

http://www.mpsv.cz/files/clanky/17713/Methodika_strategie_potlacovani_chudoby.pdf

www.poradenskecentrum.cz/dokumenty/pp2002-8.doc. ZÁVAZNÝ POKYN policejního prezidenta ze dne 21. ledna 2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži

Přílohy:

Příloha č. 1: Podíl pachatelů podle věku na celkové kriminalitě v České republice v roce 2011, výsečový graf

Příloha č. 2: Kriminalita mladistvých v České republice, počet spáchaných skutků, tabulka

Příloha č. 3: Kriminalita mladistvých v České republice, skupinový, sloupcový graf

Příloha č. 4: Kriminalita mladistvých v České republice, spojnicový graf

Seznam zkratk:

ČR – Česká republika

Jméno a příjmení:	František Soušek
Katedra nebo ústav:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.,
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Kriminalita mladistvých - vliv výchovy a vzdělávání
Název v angličtině:	Crime of adolescents - effects of education
Anotace práce:	Tato bakalářská práce se zabývá výchovou, její historií, teorií a výchovou jako základním elementem formování osobnosti. Část práce je věnována kriminalitě, především kriminalitě mládeže. Z těchto částí potom vychází praktická část, která se zabývá vlivem výchovy mládeže na kriminalitu mládeže.
Klíčová slova:	Výchova, osoba mladistvá, kriminalita, trestný čin, prevence kriminality,
Anotace v angličtině:	This thesis deals with education , its history , theory and education as a fundamental element of personality formation . Part of the work is devoted to crime , especially youth crime. Of these parts then comes the practical part, which deals with the influence of youth on juvenile delinquency.
Klíčová slova v angličtině:	Education , juveniles, crime, delinquency, crime prevention,
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Podíl pachatelů podle věku na celkové kriminalitě v České republice v roce 2011, výsečový graf Příloha č. 2: Kriminalita mladistvých v České republice, počet spáchaných skutků, tabulka Příloha č. 3: Kriminalita mladistvých v České republice, skupinový, sloupcový graf Příloha č. 4: Kriminalita mladistvých v České republice, spojnicový graf
Rozsah práce:	57
Jazyk práce:	Český jazyk